

DIN LEXICUL LATIN MOȘTENIT ÎN GRAIURILE ROMÂNEȘTI ACTUALE (IV)*

TEOFIL TEAHA

30°. ALBIE. Termenul *âlbie*, s. f. „vas de lemn în care se cerne făină și se frământă aluatul pentru pâine, se spală rufe, se scaldă sau se leagănă un copil mic etc.”, face parte din categoria elementelor lexicale moștenite din latină și păstrate, cu precădere, în graiurile dacoromâne din sudul țării, unde formează și astăzi o arie lingvistică, compactă și unitară în Oltenia, Muntenia și Dobrogea – fapt pentru care l-am și inclus în expunerea de față (ALR II, s. n., h. 1223; vezi și NALR–Olt., IV, h. 784; ALRR–Munt. Dobr., V, MN, plș. 143).

Pentru graiurile din interiorul arcului carpatic, *Atlasul lingvistic român* consemnează prezența lui *albie* doar în câteva puncte cartografice izolate din Banat (pct. 29), din Crișana (pct. 310) și din nord-vestul Transilvaniei (pct. 284).

Cu toate că s-a impus ca termen de bază în graiurile din sudul țării, devenind totodată normă literară, *albie* a fost înlocuit, de-a lungul timpului, în restul graiurilor dacoromâne, de sinonime împrumutate: *balie* < ucr. *baliija*, *copaie* < bg., srb. *kopanja*, *covată* < tc. *kuvata*, *moldă* < germ. *Molde*, *postavă* < srb. *postava*, *troacă* (*troc*) < germ. *Trok*, *Trog* (vezi și Marin, *Probleme ale sinonimiei*, p. 57–64).

În textele de limbă română veche, *albie* este atestat în *Palia* de la Orăștie (vezi ediția îngrijită de Viorica Pamfil, București, 1968, p. 103, 333), precum și la Dosoftei (DA, s.v.), iar ca toponim, *Albie* apare într-un document din prima jumătate a sec. al XV-lea, datat 1443 (Mihăilă, *DLRV*, p. 71).

Lucrările lexicografice îl inserează pe *albie* în paginile lor începând cu dicționarul lui Bobb (1822), cu *Lexiconul de la Buda* (1825) și continuând cu dicționarul bilingv al lui Polizu (1857) etc. De asemenea, *albie* apare într-o culegere de folclor: „Că tu maică, când m-ai fapt/ În *albie* m-ai scăldat / În scutece m-ai înfășat” (Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 438), precum și la Jipescu (*Opincaru*, p. 65), unde termenul este folosit cu valoare metaforică: „dă la *albie* până la cosciug să domnească cuvântu dreptului”.

Dialectele românești sud-dunărene nu-l cunosc pe *albie*. În schimb, îl au pe *căpistere* „albie mică în care se cerne făină sau se frământă aluatul” (< lat. *capisterium*):

* Părțile I, a II-a și a III-a au apărut în „Fonetică și dialectologie”, XX–XXI (2001–2002), p. 253–269; XXII–XXIII (2003–2004), p. 287–308; XXIV–XXVI (2005–2007), p. 229–253; vezi și abrevierile uzuale în *Bibliografia DLR*, București, 1965.

ar. *căpisteáre*, s. f. (DDA, s.v.; DIARO, s.v.); megl. *căpistér*, s. n. (Papahagi, *Megl.*, p. 198), *căpisteári*, s. f. (Capidan, *Megl.*, p. 59); istr. *kepestéră* (ALR II, s. n., h. 1064) – termen care cunoaște și la nord de Dunăre o largă răspândire în graiurile din Oltenia (NALR–Olt., h. 263) și Muntenia (ALRR–Munt. Dobr., h. 458).

Ca etimon pentru *albie*, Hasdeu (*HEM*, col. 738) indică o formă de plural neutru **alvea* (lat. *alveum*), acceptată în TDRG, DA, CADE, DLRM, DEX și MDA.

În schimb, în CDDE 43 se propune drept etimon o formă cu betacism **albia* (*v > b*: *alveus non albeus*, cf. *Appendix Probi*), soluție preluată de Scriban (s.v.), de Ciorănescu (s.v.), precum și de Rosetti (*ILR*, p. 117, 182, 588) și de H. Mihăescu (*La romanité*, p. 191). Graur admite că „*albie* vient plutôt de [lat.] *albea*” (BL, V, p. 87). Battisti și Alessio (DEI I, p. 110), plecând de la existența unei forme cu betacism în latina populară, susțin, la rândul lor, că rom. *albie* descinde dintr-un lat. **albea*, în timp ce formele betacizate din dialectele italiene septentrionale: *albi*, *albe* etc. își au sorginea într-un lat. masculin **albeus* (vezi și Pfister, LEI, p. 453–454). Atât pentru română și italiană, cât și pentru fr. *auge*, s. f. „baquet en bois où on lave les enfants: récipient en bois qui sert à donner à boire ou à manger aux animaux”, Meyer-Lübke (REW 392) indică drept etimon aceeași formă betacizată *albeus* (vezi și FEW XXIV, p. 379–381).

Sensul etimologic „vase en bois à laver, baignoire, auge, cuve” pe care îl avea lat. *alveus*, -i, s. m.: *lignum excavatum in quo lavantur infantis* (Ernout–Meillet, s.v.), atestat sub formă de neutru în latina târzie (la Isidor): *alveum*, -i, s. n. „vase à laver” (Quicherat–Daveluy, s.v.) s-a transmis și s-a perpetuat până în zilele noastre atât în romanitatea orientală, cât și în cea occidentală.

La nivel dialectal, *Atlasul lingvistic* al Italiei și al Elveției meridionale înregistrează prezența în jumătatea de nord a Italiei a unor descendenți ai lat. *albeus*: *albi*, *albe*, *albio*, *arbi* etc., având sensul de „albie, copaie, troacă, jgheab” (AIS V, h. 854: il truogolo della fontana; AIS VI, h. 1182: il truogolo del porcile).

Pentru fr. *auge*, *Atlasul* lui Gilliéron consemnează numeroase variante: *aoj*, *aujo*, *oj*, *oej* etc., frecvente în graiurile galoromanice din nordul Franței și mai rar în sud (ALF I, h. 70: auge pour bestiaux), variante care au fost înregistrate și în atlasele regionale franceze: *oj*, *ojoe* (ALG II, h. 406: auge; ALCe I, h. 375: l’auge des porcs; ALCe I, h. 377: l’abrevoir fixe dans la cour; ALO II, h. 569: l’auge pour les cochons; ALO III, h. 614: l’auge-abrevoir).

Sensul de „lit d’un fleuve ou d’un rivièrè” al lat. *alveus*, atestat la Virgiliu (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.), transmis atât în română: *albie* „matcă a unui râu” (DA, s.v.), cât și în italiană: *alveo* „letto d’un fiume” (DEI I, p. 148), nu face obiectul cercetării de față.

De reținut și faptul că în română, *albie* a dezvoltat câteva derivate: *albiér*, s. m. „persoană care confecționează albiu”, precum și diminutivele: *albioară* și *albiuță*, iar în franceză, *auge* a dat naștere la derivatele: *auget* „berceau, panier” și *augette* „auge de maçon” (FEW I, p. 80).

31°. BATĂ. Rom. dial. *bată* (pl. *bete*) „cingătoare îngustă și lungă, țesută din lână de diferite culori; tiv făcut în partea de sus la fustă sau la izmene, la mânecile sau la gulerul unei cămăși” – termen moștenit din latină – este considerat astăzi ca având o răspândire locală, fapt pentru care este ignorat de unele dicționare. DEX, de exemplu, nici nu-l inserează în paginile sale.

În textele de limbă română veche, *bată* este atestat într-un document datat 1691 (vezi *Studii și materiale de istorie medie*, București, 1956, p. 446).

Atlasele lingvistice confirmă faptul că *bată*, mai ales forma de plural *bete*, cunoaște și astăzi o largă răspândire în Oltenia (NALR–Olt., h. 290), în zona limitrofă din Muntenia (ALRR–Munt. Dobr., h. 480), precum și în jumătatea de nord a Moldovei (ALR II, s. n., h. 1175).

Numeroase alte atestări ale lui *bată* (*beată*) sunt din Banat (Costin, *Graiul*, p. 59), din Bihor (Weigand, *Körös- und Marosch-Dialekte*, p. 325), de pe Târnave (Frățilă 2006, p. 183), din zona Făgărașului (Șandru, *Probleme*, p. 311), din împrejurimile Brașovului (Velican–Cosinschi, p. 64), unde circulă și diminutivul *betiță*, pl. *betițe* (com. orală dată de Maria Marin, originară din localit. Poiana Mărului, jud. Brașov), din Vâlcea (Bălășel, *Cântece*, p. 112), precum și din Bucovina (Sevastos, *Nunta*, p. 5; Marian, *Nașterea*, p. 175; Gorovei, *Cimiliturile*, p. 345; *Lex. reg.* I, p. 90).

Cu înțelesul de „panglică la pălărie”, *bată* apare în extremitatea sud-vestică a Olteniei (NALR–Olt., h. 283). De asemenea, cu accepțiunea de „baieră la traistă, șnur”, l-am înregistrat pe *bată*, cu ani în urmă, în localit. Jupalnic (Herculane) și Mehadia, iar în localitățile Baia de Criș, Vața de Jos și Țebea (jud. Hunedoara) l-am notat cu sensul de „cordeluță la părul împletit al unei fete”. Prin extensiune de sens, în localitățile Marga și Armeniș (jud. Caraș-Severin), pl. *bete* circulă cu înțelesul de „dungii vârgate, țesute în pânză”.

În zona Porților de Fier (localitățile Eșelnița, Ogradena, Dubova, Plavișevița) am notat prezența derivatului *a imbeti* (< pl. *bete*) „a împătura, a îndoi, a plia” pe care îl întâlnim și în Oltenia limitrofă: *imbetești* [2] „împături (un cearceaf sau o față de masă)”, în pct. 848 (localit. Strehaia, jud. Mehedinți), *imbetăm* [4] „împăturăm”, în pct. 836 (localit. Peștișani, jud. Gorj) (ALR II, s. n., h. 1447).

La sud de Dunăre, în meglenoromână este consemnată prezența lui *beță*, s. f. „Strumpfband” (jartieră) (PEW 193), *beătă*, s. f. „calțavetă”: „Cupilășil' poartă *beati* cu tsufts” (Capidan, *Megl.*, p. 37).

Etimologia lui *bată* < lat. *vitta* „cingătoare, centură, cordeluță, bentiță, panglică” < lat. *vieo*, *-ere*, *-etum* „lier, courber, tresser” (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.; Guțu, s.v.), indicată mai întâi în dicționarul lui Laurian și Massim, preluată apoi de Candrea (*Éléments latins*, p. 13), a fost acceptată de PEW 193, DA, CADE, Scriban, Ciorănescu, DLRM și MDA și, cu rezerve: „vermutlich lat. *vitta*”, în TDRG. Singur dicționarul lui Candrea și Densusianu (CDDE 143) consideră că rom. *bată* își are sorgintea într-o formă cu betacism din latina populară: **bitta* (= clas. *vitta*).

Numeroși descendenți ai lat. *vitta* își continuă existența în romanitatea occidentală: it. *vetta* (Devoto, s.v.); it. sicil. *vitta* (PEW 193); it. venet., istr. *veta* „la gugliata (di filo)” (AIS VIII, h. 1541); it. calabr. *vitta* „il legacciolo” (legătură, șnur; jartieră): pct. 772 (AIS VIII, h. 1565); friul. *vete*; ladin *veta* (REW 9404); v. occit. *veta* „ruban, cordon”; v. fr. *vete* „courroie” (FEW XIV, p. 569–571); cat. *veta* „cinta” (panglică) (> sp. castil. *veta*) (Corominas IV, s.v.).

În sarda logudoreză circulă o formă betacizată: *bitta* (DES I, p. 212), pe care o întâlnim și în occit., cat., v. sp. și pg.: *beta* (PEW 193, CDDE 143, Garcia de Diego 7237, FEW XIV, p. 569–571).

Atlasul lingvistic catalan înregistrează formele: *le beta*: pct. 104; *lez betes*: pct. 102 (ALC, h. 538: els cordons (de les sabotos), iar în graiurile spaniole din Andaluzia, *beta* „cinta” (cingătoare de înfășurat un copil mic) cunoaște o răspândire generală (ALEA, h. 1345: fajar al niño („a înfășa copilul”).

32°. CĂPĂTA. Verbul *căpăta* „a câștiga, a primi, a obține, a dobândi”, cu răspândire generală în limba română, este atestat în *Anonymus Caransebesiensis*, unde este tradus atât prin lat. „acquirō” [câștig. obțin], cât și prin „conquiro” [adun] (DA, s.v.). În *Lexiconul de la Buda*, forma de indicativ prezent pers. 1 sg. *căpătu* este glosată, de asemenea, atât prin „dobândesc, câștig”, cât și prin „capăt ceva de pe jos, culeg poame, urzici etc.”.

Acest din urmă sens al verbului *căpăta*: „a aduna, a culege, a strânge, a recolta”, înregistrat atât în *Anonymus Caransebesiensis*, cât și în *Lexiconul Budan* îl regăsim consemnat și în studiul lui Miron Pompiliu consacrat graiului său natal din localitatea Ștei, jud. Bihor, unde se face precizarea că verbul *căpăta*, pe lângă înțelesul de «a primi» îl are și pe acela de „a culege”: *capăt cânepă, prune, mere* (*Graiul din Biharea*, p. 1006).

Tot în Bihor, sensul de „a culege” al verbului *căpăta* a fost înregistrat împreună cu derivatul *căpătătoare*, cu valoare de substantiv și de adjectiv: „culegătoare, strângătoare, adunătoare; căreia îi place să strângă, să adune etc.” (Teaha, *Crișul Negru*, p. 207). În satul Câmp, situat în vecinătatea Șteiului lui Miron Pompiliu, sensurile: „a culege fructele căzute din pom (mere, prune, nuci etc.), a culege bureți comestibili din pădure, a strânge spicele de grâu rămase pe miriște în urma secerișului, a recolta cânepa, a aduna urzici pentru mâncare la porci, a culege flori de pe câmp etc.” ale verbului *căpăta* se aud frecvent și astăzi în exemple ca cele ce urmează: „du-te și *căpăta* nucile care-s picate pă jos”; „scutur de prun și *căpăt* prunele în căldare”; „mérem și *căpătăm* alune din tufe”; „vara, mérem în pădure și *căpătăm* bureți în straiță, care-s buni de mâncat”; „după secerat, *căpătăm* spicele de grâu, care-s rupte de paiu ș-or rămăs pă miriște”; „la Sânzâiene mérem pă câmp și *căpătăm* flori și facem cunună”; „mă duc și *căpăt* urzâci, umplu sacu, vin acasă și le dau la porci să le mănec, amestecate cu lături”; „cine nu samănă primăvara în pământ n-are ce *căpăta* toamna, că ce sameni primăvara *căpeți* toamna”; „prima dată *căpătăm* cânepa de vară și mai târziu o *căpătăm* și pă cea de toamnă”.

Deocamdată, nu dispunem de atestări cu privire la prezența acestui sens și în alte graiuri dacoromâne. Cercetări viitoare vor completa, cu siguranță, datele cunoscute până în prezent.

La sud de Dunăre, în aromână, verbul *căpit* „a tunde lâna de pe capul unei oi” (< lat. **capitare*, cf. CDDE 241, DDA s.v.) circulă împreună cu derivatele sale: *capit*, s. n., *căpitare*, s. f. și *căpitat*, adj., iar pentru alb. *kapëtoj* „depasser” Jürgen Kristophson (*Romanische Elemente*, p. 83) face trimitere, cu rezerve, la lat. **capitare*: „unsichere semantische Beziehungen, daher überhaupt unsichere Etymologie”.

Etimologia lui *căpăta* (< lat. **capitare*), propusă de Pușcariu (PEW 273), a fost acceptată în CDDE 241, DA, CADE, DLRM, DEX, MDA, precum și de Scriban, Ciorănescu și H. Mihăescu (*La romanité*, p. 277).

După Wartburg, lat. **capitare* „ist wohl ablt. von CAPERE. Darauf weisen rum. *căpăta* ‘erwerben’ [a câștiga, a dobândi, a agonisi], siz. *capitari* ‘heimlich wegnehmen’ [a lua pe furiș]; logud. *cabidare* ‘sammeln’ [a culege, a aduna]” – dar, în același timp, „würde sich semantisch auch mit *caput* vereinigen lassen” (FEW II, p. 257).

Pentru Meyer-Lübke (REW 1635), precum și pentru Battisti și Alessio (DEI I, p. 735), lat. **capitare* reprezintă o formă iterativă a lat. *capio*, -ere, verb care la Quicherat–Daveluy (s.v.) apare definit, printre altele, și cu sensul de „recueillir” (a culege, a aduna, a recolta, a strânge) – accepțiune conservată până astăzi numai în română (*căpăta*) și în sarda logudoreză: *capidare* „cogliere, raccogliere” (Wagner, DES I, s.v.), fapt care, de altfel, ne-a și determinat să-l includem în rândurile de față.

De remarcat că la Cantemir (*Hronicul*, p. 876) apare, de două ori, un compus verbal prefixat: *încăpăta* („a căpăta, a obține, a găsi, a pune mâna pe..., a ajunge la...”): „Această poveaste... de unde să o fi *încăpătat* Sarniție, n-am putut desluși” (p. 129); „Pune-vom nevoință să deslușim, acel Simion de unde *s-au încăpătat* de această grozavă minciună” (p. 136).

Pentru etimologia lui *încăpăta*, CDDE 241 face trimitere la lat. *incapitare*, formă atestată în *Corpus Glossariorum Latinorum*, III, Leipzig, 1888, p. 451, 483).

33°. CURA. Un cuvânt moștenit din latină, devenit cu timpul învechit și regional, în care s-au intersectat, confundându-se, două verbe de conjugarea I: lat. *colare* „a filtra, a strecura, a limpezi” și lat. *curare* „a îngriji, a avea grijă de...; a curăți (prin îngrijire, spălare)” este verbul rom. dial. *cura* „a curăți” (TDRG, s.v.; DA, s.v.; MDA, s.v.; Graur, *Corrections*, p. 193; Rosetti, *ILR*, p. 574).

Dubletul verbal *curăța/curăți*, format pe terenul limbii române, prin derivare (< *curat*), nu face obiectul cercetării de față. La fel, nu intră în discuție nici neologismul *cura* „a trata un bolnav, a-l supune unei cure medicale”, împrumutat din germ. *kurieren* (< lat. *curare*).

Forme primare, etimologice, ale paradigmei verbului *cura* „a curăți (de murdărie, de impurități, de păcate etc.), a purifica; a pieri, a face să dispară etc.”: ind. prez. *curu, curi, cură* [1-3]; ind. perf. c. *ai curat* [2]; conj. prez. *să curu* [1], *să cură* [3]; imperat. *cură!* [2]; partic. *curat* etc. sunt atestate frecvent în textele

religioase din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Astfel, în *Psaltirea Scheiană* verbul *cura* este atestat de zece ori, iar în *Psaltirea* lui Coresi de opt ori (Dimitrescu, *Contrib.*, p. 144; vezi și Zamfir, *Morfologia*, p. 155).

În TDRG (s.v.) *cura* este consemnat și cu accepțiunea de „a se dezvinovăți, a se scuza”: „Toți să cură cu pricini, unul, că s-au însurat... altul...”; „Curându-să [ei] că nu pot [posti] unii de bătrânețe, alții de boala trupului...”. Cu sensul de „a curăți de coajă (fructe, legume, ouă, nuiele etc.)” îl întâlnim pe *cura* în *Biblia* de la 1688 (DA, s.v.), precum și într-un manuscris datat 1749: „Să iei patlagenele, să le *curi* de coaja lor cea mohorâtă” (Gaster, *Chrestomație*, p. 43). Cu înțelesul de „a curăți un teren de rădăcini, buturugi, lăstari etc., a despăduri, a defrișa, a lăzui”, verbul *cura* apare într-un manuscris datat 1735: „Încă au făcut folos moșiei, că *s-au curatu* pădure și crângi” (Iorga, *Studii și doc.*, p. 54), iar ceva mai târziu în *Legiuirea* lui Caragea (1818): „Clăcașul să nu poată face *curătură* fără voia înscrisă a stăpânului, cuprinzătoare, unde și cât loc *să cure*” (apud TDRG, s.v.).

O parte din accepțiunile lui *cura* continuă să viețuiască și astăzi la nivelul unor graiuri locale. Astfel, din Mărginimea Sibiului au fost înregistrate atestările: „*cură* cuțātu; nu să poate *curá* [scăpa, debarasa] de ei; *să curá* [se scuza] acuma că așe și așe” (Șandru-Brânzeu, *Jina*, p. 235), iar din împrejurimile Brașovului: *să cură* [se curăță, se șterge culoarea de pe lâna vopsită] (Petrovici, *Texte*, p. 94/3). În zona Năsăudului, despre o vacă sau o oaie care fată se spune: *să cură* [se curăță, elimină placenta]: „Nu-i dam apă până *să curá*, că zice că dacă-i dai apă până nu *să curează*, apăi nu să poate *cura*” (*Texte Bistrița-Năsăud*, p. 294).

Pentru acțiunea de „a curăța cartofii de coajă”, Emil Petrovici a notat forma de indicativ prezent 3 sg. *cură* în Apusenii (pct. 95) și în Valea Jiului (pct. 833) (ALR II, s. n., h. 1102), iar pentru noțiunea de „a defrișa, a despăduri” a consemnat, tot în Valea Jiului (pct. 833), formele: ind. prez. 1 sg. *cur*, *curám* [4]; refl. perf. c. 3 sg. *s-o curát pădurea* (ALR II, s. n., h. 594). De curând, în graiul românilor din Ungaria a fost înregistrat, adjectivul *curat* [despre un teren] „curățat, defrișat” (Marin-Mărgărit, *Graiuri*, p. 166).

În satul natal Câmp și, în general, în localitățile de pe valea Crișului Negru circulă frecvent și astăzi forme flexionare precum sunt: „*curám* porumbu de boabe și ciocu [coceanul] îl băgăm pă foc; când bobu îi uscat bine, *curi* [2] porumbu și-l duci la moară; du-te și *cură* un pumn de boabe și dă la purcei să mănșe; asară *am curát* un sac plin cu boabe”.

Pentru acțiunea de „a curăți foile sau boabele de pe știuletele de porumb”, atât *Atlasul lingvistic* al Transilvaniei (ALRR–Transilv., IV, h. 424–425) cât și cel al Banatului (NALR–Banat, II, h. 330–331) nu înregistrează prezența, nici măcar izolată, a vreunei forme aparținând paradigmei verbului *cura*, locul acestuia fiind preluat de sinonime ca: *desfac*, *despoi*, *dezghioc* și respectiv: *curăț*, *frec*, *sfărm*, *zmicor*.

Dacă în graiurile transilvănene, datele cu privire la verbul *cura* nu sunt prea numeroase, în schimb, la sud de Carpați, în Oltenia, Muntenia și Dobrogea paradigma acestui verb cunoaște o largă răspândire.

Astfel, în Oltenia au fost înregistrate expresiile: „*s-au curát* [învinovățit] unul pe altul” (Ciașanu–Fira–Popescu, p. 156); „*am curát* [castrat] un porc” (Ciașanu, *Glosar*, p. 19); *cur* (fasolea) „dezghioc boabele din păstăi”: pct. 919, 924, 933, 969, 971, 984 (NALR–Olt., III, h. 472); *cur* „defrișez, lăzuiesc”: pct. 925, 969 și *am curát*: pct. 913 (NALR–Olt., III, h. 516); *il curi* [pomul de crăcile inutile]: pct. 848 „l-ai curat dă crăci”: pct. 723 (ALR II, s.n., h. 613); *cură* [cartofii de coajă]: pct. 872 (ALR II, s.n., h. 1102).

Din Câmpia Bărăganului au fost consemnate atestările: [lemnul doborât] „*il cură dă coaje*”: pct. 705 (ALR II, s. n., h. 608); „l-ai curát dă crăci”: pct. 723 (ALR II, s.n., h. 613), iar din Dobrogea: „Și *curá* [coaja] de pă pomi” (*Texte Dobrogea*, p. 724). Sensul de „a înlătura, a elimina, a scăpa de ceva sau de cineva, a se debarasa de...”, existent în limba veche, îl întâlnim și astăzi, tot în Dobrogea: „Ș-a vinit un om acolo, n-am putut să ne curăm dă el nicidecum” (*Texte Dobrogea*, p. 725).

În graiurile din sudul țării, datele cele mai numeroase cu privire la verbul *cura* se referă la acțiunea de „a curăți de pănuși sau de boabe știuletele (coceanul) de porumb”: *a cura porumbi* (Weigand, *Dialekte kleinen Walachei*, p. 84); *a cura* [porumbul de boabe] (Gâlcescu, *Gorj*, p. 120); „Știuleții de porumb *se cură* de foi (pănuși) și rămân ghijurile sau drugile cu boabe. Ghijurile *se cură* și ele de boabe și rămân glodurile” (Ionescu, *Gorj*, p. 217). În Mehedinți (pct. 848) și în Dolj (pct. 876), Emil Petrovici a notat sintagma *curăm de boabe*, iar în Ialomița (pct. 705) a înregistrat expresia *să cură cu mâna* (ALR II, s. n., h. 115).

În *Atlasul lingvistic* al Olteniei, pentru acțiunea de „a desface pănușile de pe știulete” răspunsurile înregistrate sunt numeroase și variate: „*cur* porumbu de foi, mă duc *la curát* porumbi”: pct. 903; „hai *la curát* de porumb”: pct. 913; „astă sară mi-ajuți *să cur* porumbu”: pct. 912; *cur porumbu*: pct. 913, 916, 919, 967, 976, 989, 990; *cur*: pct. 969, 981, 983, 994; *cur la porumbi*: pct. 972; *cur de foi*: pct. 924, 929, 931, 970; *cur porumbu de foi*: pct. 984 (NALR–Olt., III, h. 436).

La fel de numeroase sunt în graiurile oltenești și datele cu privire la curățirea de boabe a coceanului de porumb: *cur de boabe*: pct. 903, 912, 913, 922–924, 929, 931, 972, 977, 978, 989; *cur boabele*: pct. 916; *cur boabe*: pct. 933, 981; *curăm* [4]: pct. 930; *curăm de boabe*: pct. 984; *curăm porumb*: pct. 980, 983, 990; *am curát de boabe*: pct. 915; „mă duc *să cur* de moară”: pct. 923 (NALR–Olt., III, h. 437).

O situație similară celei din graiurile oltenești o întâlnim și în celelalte graiuri sudice. Astfel, în *Atlasul lingvistic* al Munteniei și Dobrogei, pentru desfacerea pănușilor de pe știuletele de porumb s-au obținut răspunsurile: *cur de foi*: pct. 706, 708, 709, 716, 720, 750, 753–755, 844, 851, 853, 859, 863, 895; *curăm* [4]: pct. 714, 719, 846; *curát* [5]: pct. 719; *am curát*: pct. 863 (ALRR–Munt. Dobr., III, h. 309), iar pentru curățirea coceanului de boabe s-au dat formele: *cur*: pct. 703, 705, 709, 710, 716, 719, 764, 845, 863–865, 876, 895; *cur boabele*: pct. 732; *cur de grăunțe*: pct. 743; *cur de boabe*: pct. 751, 753–755, 836, 846, 848, 855, 858, 859, 861, 866, 869; *cur boabe* de pe știulete: pct. 750; *cur* de pe cocean: pct. 850; *cur* porumbu de boabe: pct. 844, 894; *curăm* [4]: pct. 703, 705, 710, 713, 714, 720; *am curát* porumb de moară: pct. 745 (ALRR–Munt. Dobr., III, h. 310).

La toate atestările de mai sus se adaugă datele oferite de *Glosar dialectal Muntenia* (cf. Marin–Mărgărit, *Glosar*, p. 233), unde paradigma verbului *cura* „a curăți porumbul de foi sau de boabe” este prezentată pe larg: ind. prez.: *cur* [1], *curi* [2], *cură* [3], *curăm* [4]; ind. imperf.: *curám* [1], *curái* [2], *curá* [3], *curám* [4]; ind. perf. c.: *am curát* [1]; conj. prez.: *să cur* [1], *să cure* [3]; partic.: *curát*; supin: *la curát*; refl. ind. imperf. *se curá* [3], fiind însoțită și de câteva citate ilustrative, ca de exemplu: „Noi îl culegeam cu foi, porumbu, nu-l luam *curát*, cum să ia acuma, îl rupeam cu foi cu tot și-l aduceam acasă și-l *curám*”.

Faptul că toate aceste forme flexionare ale verbului *cura* cunosc o largă răspândire în graiurile sudice ne îndreptățește să grupăm acest cuvânt în categoria elementelor lexicale de origine latină caracteristice graiurilor de tip muntenesc. Aceasta cu atât mai mult cu cât prezența lui *cura* se prelungește și în graiurile românești de pe malul drept al Dunării, pe valea Timocului, în Serbia: „Unde are un fag/ De coaje *curát*/ De creci dărămat” (Sandu-Timoc, *Cântece*, p. 206), precum și în satele locuite de români din nordul Bulgariei: *se curá* „se curăță”, *curái* „curățați boabele de pe știulete”, *am curát* „am curățat un ou de coajă” (Neagoe–Mărgărit, *Graiuri*, p. 317).

În aromână, verbul *cura* „a curăți” cunoaște o largă răspândire: „ș' cu custura le *curam*” [merele] (Weigand, *Aromunen*, p. 26); „*curu* patati, meari, nuți” [curăț cartofi, mere, nuci]; „*curu* di cuprie urizlu, grânlu, fisul'ilu” [curăț de gunoaie orezul, grâul, fasolea]; „îni *curu* ungl'ili” [îmi curăț unghiile]; „*curái* grădina di ierghi” [am curățat grădina de ierburi]; „patatili li herbu *curáti* di coaji” [cartofii îi fierb curățați de coajă]; „mâđărea-i *curátá*, nuțili suntu *curáti*” [mazărea-i curătată, nucile sunt curățate] (DIARO, s.v.); „du-ti s' curi păstăl'i-le” [du-te să cureți păstăile]; „li *curáși* pătătle?” [i-ai curățat cartofii?]; „arızlu ș' linteia vor *curáre*” [orezul și linteia trebuie curățate]; „*curám* grădina” [curățim grădina]; „l-*curará* călămbúkilu” [porumbul l-au curățat, l-au desfăcut] (DDA, s.v.), *cur*, vb. I „a curăța, a îndepărta impuritățile; a plivi” (Saramandu 2007, p. 426).

Forma de indicativ prezent 1 sg., *cur* „curăț” este atestată și în dialectul meglenoromân, împreună cu derivatele *curári*, s. f. „curățire” și *curát*, adj. „curățit (Papahagi, *Megl.*, p. 206; Capidan, *Megl.*, p. 88; Atanasov, *Megl.*, p. 166).

De remarcat și faptul că sensul „a pieri, a face să piară (să dispară)”, cunoscut în dacoromâna veche, îl întâlnim și la megleniți: „Măncá mai mults cal' și șa că cal'ili lui chiaia [om bogat] *si curáu* [se curățau, adică piereau, dispăreau]; *l-a curó* [l-a ucis] (Capidan, *Megl.*, p. 38).

În limbile romanice occidentale, dicționarele etimologice consemnează prezența unor descendenți ai lat. *curare* „nettoyer, curer, soigner, avoir soin de...” (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.) în: it. *curare* „aver cura”; venez. *curar* „Getreide reinigen”; piem. *güré* „curer”; calabr. *curare* (la tela) „bleichen”; sard. logud., campid. *curare* „prendre cura di una cosa”; engad. *chürar* „pflegen, betreuen, Sorge tragen”; occit. *curar* „nettoyer, curer”, *cura lou blad* „cribler le blé” (vezi și rom. dial. *curám grâu cu ciuru* „cernem grâul, îl curățim de neghină”);

cat., sp., pg. *curar* „cuidar” (soigner; pflegen). Cele mai multe sensuri le-a dezvoltat lat. *curare* în franceză: fr. prov. *courar* „soigner”, „die Bäume putzen”; fr. *curer* „soigner, se soucier de, prendre soin de qch; nettoyer, purifier; ôter les immondices déposée dans un vase par un liquide qui y a séjourné; retirer la cire (des oreilles), retirer (des dents) les fragments d'aliment; enlever la terre qui s'est attachée au coutre d'une charrue; curer une étable (en sortir le fumier)”; „Obst, Nüsse, Getreide reinigen” (REW 2412; FEW II, 1558; DEI II, 1193; Devoto, 113; DRGrischun, 559, 658; DES, s.v.; Alibert, 254; Corominas I, 987; Garcia de Diego 2046).

Atlasele lingvistice îmbogățesc substanțial datele cu privire la descendenții lat. *curare* la nivelul graiurilor romanice locale. Astfel, în *Atlasul lingvistic* al Italiei și al Elveției meridionale există numeroase date în care descendenți ai lat. *curare* sunt înregistrați ca având diferite accepțiuni ca, de exemplu, în regiunea Venezia: it. *curare* „mondare le patate” [a curăța cartofi] (AIS V, h. 954); „sarchiare” [a plivi] (AIS, VII, h. 1389); „spigolare” [a spicui, a curăța o miriște de spicele căzute] [AIS, VII, h. 1460]; „scegliere” [a tria, a separa] (AIS, VIII, h. 1584); „strappare la malerba” [a smulge buruienile] (AIS, VII, h. 1355); „sbucciare un pomo” [a scutura, a culege fructele dintr-un pom] (AIS, VII, h. 1268); în Lombardia, it. *curare* apare consemnat cu sensul de „laver la stalla” [a curăți staulul] (AIS, VII, h. 1172) sau cu acela de „pascolare le vache” [a paște vacile] (AIS, VI, h. 1185), iar în Piemont cu accepțiunea de „dar da mangiare alle bestie” (AIS, VI, h. 1166). Aceste din urmă două sensuri ne trimit cu gândul la sintagmele din latină: *curare corpus* „soigner le corps (prendre de la nourriture)”, *curare bovem* „donner à manger à un boeuf” (Quicherat–Daveluy, s.v.).

Atlasele lingvistice franceze înregistrează, la rândul lor, prezența unor urmași ai lat. *curare*: *kurá, kuré* „cueillir, récolter le miel, nettoyer, vider la ruche” în graiurile franco-provensale (ALLY, h. 369), precum și în cele din Masivul Central (Haute-Loire) (ALMC, h. 614) și din Gascogne (ALG, h. 1202). În aceleași zone ale Franței, forma *kurá* a fost notată atât cu sensul de „curer les bêtes, sortir le fumier de l'étable” (ALLY, h. 1153; ALMC, h. 643), cât și cu acela de „enlever les mauvais pousses de la vigne, élaguer, dépouiller un arbre des branches superflues” (ALLY, h. 201; ALMC, h. 243).

34°. CURSURĂ. Sensul de „curgere, cursul, firul, curentul, fluxul unei ape curgătoare”, pe care îl are rom. dial. *cursură* –, cuvânt moștenit din latină și atestat într-un document datat 1517 (Mihăilă, *DLR V*, 94), în *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu (1551) (Dimitrescu, *Contrib.*, p. 144), la Coresi (Densusianu, *Histoire II*, în *Opere II*, p. 795) –, precum și acela de „secreții ale unor organe ale corpului (uman), hemoragie de sânge”, atestat în *Biblia* de la 1688 (DA, s.v.), sau de „pântecare, urdinare, diaree” cu care acest termen este cunoscut în graiurile actuale din sudul Banatului (NALR–Banat, I, h. 115), nu face obiectul cercetării de față.

La nivel dialectal, *cursură* circulă frecvent cu accepțiunea de „bucată de aluat care se formează, uneari, ca o proeminență, ca o ieșitură în afară la pâinea crăpată

în timp ce se coace în cuptor și care face o coajă rumenă și gustoasă”. Cu acest sens, *cursură* a fost înregistrat de Emil Petrovici în numeroase localități din Crișana, nord-vestul Transilvaniei și Maramureș, zone în care formează o arie compactă și unitară (ALR II, s.n., h. 1063).

Cu un înțeles identic, *cursură* apare consemnat în Apuseni (localit. Lupșa, jud. Alba): „rusunoi, pup, doț la pâne” (Viciu, *Glosar*, p. 39), pe cursul inferior al Mureșului (localitățile Geoagiu, Orăștie, jud. Hunedoara): „umflătură, ieșitură care se face, uneori, la pâine în timpul coacerii” (Homorodean, *Glosar*, p. 253), precum și în Bihor (Teaha, *Crișul Negru*, p. 219).

De fapt, expresia „îmi place să mânc *cursúra* de la pită!” am întâlnit-o frecvent, de-a lungul anilor, în cursul unor cercetări pe teren, în localitățile: Budureasa, Câmp, Ceica, Drăgești, Holod, Ștei (jud. Bihor); Hălmagiu, Vârfurile, Groși, Măgulicea (jud. Arad); Baia de Criș, Țebea, Vața de Jos, Vălișoara, Ilia, Totești-Hațeg (jud. Hunedoara).

Varianta *cursunói*, cu același sens – rezultată prin contaminare între *cursură* și sinonimul *răsunoi* (*rusunói*, *rusurói*) < *răsură* „răzuituri de aluat de pe albie” + suf. *-oi* (< *ras*, participiul lui *rade* + suf. *-ura*) – a fost notată de Emil Petrovici în nordul Transilvaniei (ALRM II, s. n., h. 870), iar o altă variantă *cursunóiu*, s. n., cu o accepțiune identică, semnalată în localit. Zagra (jud. Bistrița-Năsăud) este explicată în DA (s.v.) ca fiind derivată prin disimilare din **cursuróiu*.

În Bihor (localitățile Petid, Răbăgani, Șoimi) am înregistrat și sintagma: *cursúri de piatră* „stânci pleșuve, golite de pământ fiind spălate de puhoai, de torenți de ape repezi”.

Ca nume de loc, *Cursură* a fost înregistrat cu sensul de „teren abrupt, cu râpi formate de șuvoaie de ape”, în jud. Gorj (DTRO II, p. 282), iar în localit. Câmp (jud. Bihor) este cunoscut ca denumind un „loc de fâneață, brăzdat de numeroase făgașuri, rezultate în urma unor ploii repezi și abundente”.

Termenul *cursură*, neinclus în DLRM și în DEX, își are originea în lat. *cursura*, s. f. (< lat. *curro*, *-ere* „a alerga, a fugi, a înainta spre, a se prelinge, a se răspândi, a se întinde”) (CDDE 460; DA, s.v.; CADE, s.v.; MDA, s.v.) – termen atestat la Plaut și la Varro cu sensul de „alergare, fugă; mers, mișcare, înaintare, scurgere, prelingere” (Quicherat–Daveluy, s.v.; Guțu, s.v.). La Ernout–Meillet (s.v) se face precizarea că „l'idée de „courir” y est souvent effacée ou affaiblie”. Această valoare semantică „effacée ou affaiblie” s-a transmis, în bună parte, și la rom. *cursură* (la pâine).

Termenul *cursuroáie* „margine a acoperișului de grajd”, consemnat în MDA (s.v) ca fiind un regionalism cu etimologie necunoscută, pare a nu fi străin de familia rom. *cursură*. Cu ani în urmă, l-am auzit, întâmplător, pe *cursuroáie* (< *cursură* + suf. *-oaie*) rostit într-o conversație a doi meșteri lemnari din Țara moșilor (cărora, din păcate, nu le-am notat, pe loc, identitatea) și din care rezulta că acest termen circulă în zonă cu accepțiunea de „parte ieșită în afară la o construcție din lemn, proeminență, ieșitură în afară de zid, la o casă, la un adăpost etc.”.

În celelalte limbi romanice, lat. *cursura* nu are descendenți direcți. În schimb, lat. *cursorium* (Quicherat–Daveluy, s.v.) a lăsat urmași cu un sens apropiat de cel al toponimului românesc *Cursura*, în: sard. campid. *kussórğa* „terreno boschivo; pascolo in campagna” (DES I, p. 439; vezi și AIS VII, h. 1416); occit. *corsòr* „pacage, endroit soumis au parcours des troupeaux” (Alibert, p. 245; Mistral, *Tresor* I, p. 655).

35°. FÉRECE. Rom dial. *férece*, *férice*, s. f. „plantă criptogamă, cu frunze mari, alungite și dințate” reprezintă forma primară, etimologică, moștenită din lat. *filix*, *-icis* „fougère”, atestată la Virgiliu, Horațiu și Pliniu (Quicherat–Daveluy, s.v.; Guțu, s.v.).

În *Lexiconul de la Buda*, *férece* este definit prin „ăstige Farnkraut” (ferigă rămuroasă), iar la Laurian și Massim se indică drept corespondent: lat. *filix*.

Aceași formă *férece* a fost obținută din localit. Rogojeni, jud. Galați, ca răspuns la întrebarea din Chestionarul prin corespondență al lui Hasdeu (apud DA, s.v), precum și din Bihor (Vasile Sala, *Glosariu...* [1896], p. 143).

Varianta *férice* circulă și astăzi frecvent în satele bihorene situate pe valea Crișului Negru, precum și în județele Arad (localitățile Groși, Măgulicea, Vârfurile) și Hunedoara (localitățile Țebea, Vălișoara, Ilia, Totești-Hațeg).

O formă de declinare I: *férecă*, *férică*, refăcută după pluralul *féreci*, *férici* (CDDE 577) a fost înregistrată în localit. Cobia-Găești, jud. Dâmbovița (Chest. Hasdeu, IV, 84, apud DA, s.v.), precum și în Bucovina (Weigand, *Dialekte Bukow. und Bessarab.*, p. 94; vezi și Panțu, *Plantele*, p. 95–96).

Diminutivele *ferecúță*, *fericúță* circulă frecvent în graiurile din vestul țării, împreună cu derivatele *ferecár* și *fericár* „teren cu multă ferigă”: „Pă fața Dealului crește în tăt anu tare mult *ferecár*” (localit. Câmp, jud. Bihor).

Forma *féregă* (*férigă*), considerată de Drăganu (DR VII, p. 214) ca fiind refăcută din pluralul *féregi* (*férigi*), a câștigat teren în detrimentul formei primare, impunându-se ca normă în româna literară.

La sud de Dunăre, în aromână și meglenoromână circulă forma *feárică*, s. f. „fougère”: *Un pat di feárică vearde* (DDA, s.v.; Saramandu 2007, p. 448; Capidan, *Megl.*, p. 133).

Pentru *feregár* (*ferigár*) CDDE 578 indică drept etimon un lat. **filicarium*, iar pentru fr. *fougère*, occit. *feuguiera*, cat. *fal(a)guera*, sp. *hel(e)guera*, astur. *fulguera*, pg. *fel(e)gueira* trimite la lat. **filicaria* (< *filix*, *-icis*) (vezi și REW 3298).

Ca toponim, *Férece* este atestat într-un document datat 1566 (Hasdeu, *Cuvente den bătrâni* I, p. 244), iar în Bihor, în apropiere de Beiuș, există un sat cu numele *Férice*, care aparține de comuna Buntești. De asemenea, în Maramureș, un sat poartă numele de *Féricea*, iar în Apuseni derivatul *Fericét* denumește un sat care aparține de localit. Horea, jud. Alba (Jordan–Gâștescu–Oancea, *Indicator localit.*, p. 137).

Din localit. Glâmboca, jud. Caraș-Severin, a fost înregistrat, recent, numele de loc. *Feriz* (pl.) „terenuri pentru fâneată” (NALR–Banat. *Date despre localit.*, p. 116).

În limbile romanice occidentale, lat. *filix*, *-icis* are descendenți, cu un sens identic („fougère”), în: it. *félce*, *filice*, piemont. *féils*, lombard. *fires*, napol. *félece* (DEI III, p. 1613, 1640; AIS III, h. 618); engad. *feliš* (REW 3294); sard. campid. *filizi* (DES I, p. 523); v. occit. *feuze*, v. fr. *feuge* (FEW III, p. 514).

Pentru graiurile galoromanice, atlasele lingvistice regionale înregistrează formele: *feuze*, *felze*, în Languedocul oriental (ALLOr. I, h. 159) și în Masivul Central (ALMC I, h. 144). Formele: *fuji*, *foej*, existente în graiurile franco-provensale (ALLY, h. 460), sunt considerate ca provenind dintr-un lat. *filica* (< *filix*), atestat în glosele din latina târzie (cf. P. Gardette, ALLy V, *Commentaires*, p. 329; vezi și FEW III, p. 515). O variantă *fálga* („fougère”) este cunoscută în Languedocul occidental (ALLOc. I, h. 119) și în Gasconia limitrofă (ALG I, h. 168; vezi și ALF, h. 600: pct. 791, 792).

După Corominas (I, p. 898) și FEW (III, p. 515), galic. *félgo* „helecho”, „Farnkraut” are aceeași proveniență (< lat. *filica*) ca și descendenții din franco-provensală, iar după Garcia de Diego (nr. 2790), arag. *félce* „helecho”, mozarab *félche*, *félcha*, precum și variantele „felcho y félich de varias regiones españolas” își au sorgintea tot în lat. *filix*.

De remarcat faptul că numele de plantă *filice* „fougère” apare și în toponimia locală din sudul Franței (Balmayer, *Noms de plantes*, s.v.).

Revenind la formele din română: *féregă* (*férigă*) și *feregár* (*ferigár*) remarcăm faptul că fenomenul sonorizării lui *c* intervocalic (> *g*), îl întâlnim și la alte cuvinte moștenite din latină, ca de ex. în cazul lat. *formica* > rom. *furnică*, care circulă în variație liberă cu *furnigă* atât în graiurile dacoromâne din sudul țării (NALR–Olt. III, MN plș. 95; ALRR–Munt. Dobr. III, h. 447), cât și în dialectele românești sud-dunărene (PEW 682; CDDE 697; DDA, s.v.; Pușcariu, *Studii istr.*, III, p. 310; Capidan, *Megl.*, p. 133; Mihăescu, *La romanité*, p. 199).

Existența acestui fonetism în româna comună și trecerea lui *c* intervocalic la *-g-* este confirmată de conservarea lui în toate cele patru dialecte ale limbii române.

Acest fonetism, apărut în latina populară târzie (cf. Ivănescu, ILR, p. 308), circulă și în romanitatea occidentală: occit. *formiga*, *forniga* (Alibert, s.v.); cat., galic., pg. *formiga*, sp. *hormiga*, astur. *forniga* (REW 3445).

Un tratament similar îl întâlnim și în alte cuvinte, ca de ex. în: lat. *focus* > friul. *fug*; engad. *fög*; sard. logud. *fogu*; sp. *fuego*; pg. *fogo* (REW 3400; Mihăescu, *La romanité*, p. 255) sau în lat. *sabucus* > ar. *saúgu*, *sug* (DDA, s.v.); it. veron. *saugo*; obw. *suig*; salm. *sayugo*; pg. *sabugo* (REW 7561); vezi, printre altele, și lat. **accaptiare* (*ad* + *captiare* „a prinde” < *captio* = *capio*) > dr. *acăța*, *agăța*; ar. *acățu*(mî), *acățare*; megl. *caț*, *cățari*; istr. (*a*)*cață*.

36°. FIÁSTRU. Termen de înrudire, *fiástru* (3 sil.) s. m. „fiu vitreg” și perechea sa feminină *fiástră* „fiică vitregă” reprezintă două cuvinte învechite, ieșite în mare parte din uzul vorbirii curente, dar care s-au perpetuat în unele graiuri locale, până în zilele noastre, cu sensul și cu genul pe care l-au avut în latină

filiaster, -tri, s. m. „beau-fils, gendre” (< *filius*) și respectiv *filiatra*, -ae, s. f. „belle-fille, bru” (Quicherat-Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.; Guțu, s.v).

Date sumare despre existența acestui cuvânt în limba română au fost consemnate succint de Vasile Scurtu (*Termenii de înrudire*, p. 229–230).

O primă atestare a lui *fiástru* „fiu vitreg” o aflăm dintr-un document slavo-român, datat 1471: „cu fiii și cu fiastri[i] săi” (Mihăilă, *DLRV*, p. 100; vezi și Bolocan, *Dicț.*, p. 79), iar un secol mai târziu din *Pravila ritorului Lucaci*, text juridic scris la mănăstirea Putna în 1581 (Rizescu 1965, p. 443) și în care *fiástru* apare de trei ori și *fiástră* de patru ori (Dimitrescu, *Contrib.*, p. 156). Pe *fiástru* îl găsim, de asemenea, în *Letopisețul* lui Neculce: *hiástru*, s. m. „fiu vitreg” (Rosetti–Cazacu, *Ist. lb. lit.*, p. 258).

Fonetismul *hiástru*, cu *h* în loc de *f*, frecvent în textele de limbă română veche (Rosetti, *ILR*, p. 509), a cunoscut o largă circulație și în textele de literatură populară: „Și-ndat cât stătu împărat au și trimis pre un *hiástru* a lui Velisarie... ca să margă la Alexandria să păciuiască besericele” (Chițimia–Simonescu, *Cărțile pop.*, II, p. 263, 357).

În trecut, acest fonetism era mult mai răspândit, fapt confirmat și de Miron Pompiliu care, la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe când era profesor la Universitatea din Iași, culegea „vorbe locale (provincialisme) din satele Ștei, Câmp, Criștior și târgușorul Vașcou” – sate situate pe valea Crișului Negru, la poalele munților Bihorului. Printre aceste „vorbe locale” se află și variantele: *fióstru*, *hióstru* „fiu vitreg” (Miron Pompiliu, *Românii din Biharea*, p. 180).

Termenul *fiástru* „copil înfiat prin adopțiune” se mai aude și astăzi în localitățile menționate de Miron Pompiliu, printre care se află, în primul rând, satul său natal: Ștei, dar și acela al mamei sale: Câmp.

La un secol după Miron Pompiliu, în cursul unor cercetări dialectale efectuate în zonă, printr-o întrebare directă [D]: „Cunoașteți cuvântul *fiástru*?; Ce înțelegeți prin acest cuvânt?”, l-am obținut cu ușurință pe *fiástru* „fiu vitreg, copil înfiat”, atât în cele patru localități cercetate de Miron Pompiliu, cât și în satele: Budureasa, Șoimi, Holod, Ceica (jud. Bihor), Groși, Măgulicea (jud. Arad), Baia de Criș, Ilia, Vălișoara (jud. Hunedoara).

Pentru *Atlasul lingvistic român* (ALR I, h. 161), Sever Pop l-a notat pe *fiástru* (frate) „vitreg” în trei puncte cartografice: frate *fijástru*, în pct. 1 (localit. Jupalnic-Orșova); frate *fijástru*, soră *fijástră*, în pct. 856 (localit. Flămânda–Jiana, jud. Mehedinți); frate *h'ijástru*, în pct. 131 (localit. Răhău-Sebeș, jud. Alba).

În pct. 856 din Mehedinți au fost înregistrate și răspunsurile: *tată fiúástru* (tată) „vitreg” (ALR I, h. 154), *mamă fijástră* (mamă) „vitregă” (ALR I, h. 156).

În trecut, *fiástru* avea o mare putere de circulație, în prezent însă se prezintă ca o vocabulă rară, izolată, pe cale de dispariție, fiind înlocuită în mare parte prin sinonimul *vitreg* (< lat. *vitricus*). În schimb, la sud de Dunăre, în aromână, formele *hil'eástru* „fiu adoptiv” și *hil'eástră* „fică adoptivă” își continuă nestingerit

existența: *eáste hil'eástra a l'ei* (e fiica vitregă a ei); *n'i-easte hil'eástră* (mi-i fiică adoptivă) (DDA, s.v.).

Opinia lui Iorgu Iordan (*Sufixe*, p. 10) că *fiástru* n-ar reprezenta un termen moștenit, ci un neologism juridic, n-a fost însușită de dicționarele etimologice (vezi, de ex., MDA, s.v.).

De remarcat și faptul că I. Fischer (*Cuvinte panromanice*, p. 140) menționează prezența unor descendenți ai lat. *filiaster* în limbile romanice occidentale, nu însă și în română, iar Ion Coteanu (*Româna comună*, p. 294) nu îl include pe *fiástru* în categoria cuvintelor latinești nord și sud-dunărene, considerate ca fiind cele mai frecvente în perioada românei comune.

În aromână, unde *vitreg* nu este atestat, circulă un alt cuvânt moștenit: lat. *noverca* „belle-mère, marâtre” (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.; Guțu, s.v.) > arom. *neárcă* (*nueárcă, năeárcă, n'árcă*), s. f. și adj. „(mamă) vitregă” (PEW 1199; CDDE 1254; REW 5970): *ađiúnse feata cu neárcă* (fata a ajuns să fie cu mamă vitregă); *mutríre di neárcă* (îngrijire de mamă vitregă); *tíhe neárcă* (soartă vitregă) (DDA, s.v.; Capidan, *Fărșerođii*, p. 182; idem, *Aromânii*, p. 149).

O formă de genul masculin: arom. *nércu* (*nuiércu, nércu*), s. și adj. „(tată) vitreg” reprezintă după CDDE 1254, REW 5970; Mihăescu, *La romanité*, p. 274) un derivat de la arom. *neárcă*, iar după PEW, 1199 și DDA (s.v.) un descendent de la un lat. **novercus* (< *noverca*). În afară de aromână, lat. *noverca* are urmași în alb. *njerkë*, s. f. „Stiefmutter” (> *njerk*, s. m. „Stiefvater”) (PEW 1199; Kristophson, *Romanische Elemente*, p. 65).

În romanitatea occidentală, it. *novèrca* „matrigna” și occit. *novèrga* „marâtre” sunt considerați ca împrumuturi târzii din latina textelor juridice ale Evului Mediu (FEW VII, p. 209). Lat. *noverca* face parte din categoria elementelor lexicale rare, care, în afară de aromână și albaneză, n-a lăsat urmași și în restul lumii romanice.

Latinescului *noverca* din romanitatea orientală îi corespunde lat. *matrastra* (< *mater*) „Stiefmutter” în romanitatea occidentală, atestat în latina târzie (Ernout–Meillet, s.v.; *Petit Robert*, s.v.) și care are descendenți în fr. *marâtre* „femme du père, par rapport aux enfants qu'il a eu d'un premier mariage”, occit. *mairàstra* (Alibert s.v), cat. *mad(r)àstra*, sp. *madràstra*, pg. *madràsta* (REW 5415 b).

În italiană, lat. *matràstra* n-a lăsat urmași; piemont. *maràstra* reprezintă un împrumut din occitană, iar sicil. *maràstra* vine din spaniolă (REW 5415 b). În schimb, în italiană circulă un sinonim *matrigna* „Stiefmutter”, pe care îl întâlnim și în retrom. obw. *madrèña*, ambele forme descinzând dintr-un lat. *matrigna*, atestat în latina târzie (REW 5419; Ernout–Meillet, s.v.), pe care Devoto (s.v.) îl explică ca reprezentând un „calco su *privignus* 'filiastro' nel senso di 'generato da uno solo (dei coniugi)' ”.

Dacă lat. *noverca* nu are descendenți decât în aromână și în albaneză, în schimb, lat. *filiaster* și *filiastra* au succesori, cu un sens identic, în toate limbile romanice (inclusiv în alb. *fjeshtë*, *thjestër*): dalm. *fejastro*; friul. *fjyastri*; it. *figliastro*, *figliastra*, it. venet. *fiastrò*, it. berg. *fiastra*, it. piemont. *fiastr*, *fiastra*;

retr. *fi(e)gliaster*, *fi(e)gliastra*; sard. logud. *filiastro*, *fidzastru*, sard. campid. *fillastra*; v. fr. *fillastre*, *fillâtre*; v. occit. *filhastre*, *filhastra*, *filhastro*, *fiastre*, *fiyastro*; cat. *fillastre*; sp. *hijastro*; pg. *filhastro* (PEW 602; CDDE 600; REW 3297; DEI III, p. 1636; DES I, p. 258; FEW III, p. 519; Dict. Grischun, p. 290; Corominas II, p. 916; Garcia de Diego 2781; Mihăescu, *La romanité*, p. 274). În graiurile spaniole din estul Andaluziei (ALEA, h. 1356), precum și în insulele Canare (ALECan, h. 661), forma *hijastro* (beau-fils–Stiefsohn) cunoaște o răspândire generală.

Pe lângă înțelesul de „fiu vitreg” și respectiv „fiică vitregă”, lat. *filiaster*, *filiastra* erau cunoscuți și cu sensul de „gendre” (ginere) și „bru” (noră), sensuri larg răspândite în romanitatea occidentală, dar care lipsesc din limba română.

Astfel, *Atlasul lingvistic* al Italiei și al Elveției meridionale înregistrează frecvent formele: *fiastro*, *fiyastro*, *fiyastro* (AIS I, h. 33: il genero) și respectiv: *fiastra*, *fiyastro*, *fiyastro*, în Toscana (pct. 557, 566, 567, 575, 577, 578) și mai rar în Abruzia (pct. 645) și în Calabria (pct. 761) (AIS I, h. 34: la nuora).

În *Atlasul lingvistic* friulan, cei doi termeni aflați în discuție cunosc o răspândire mult mai largă: *fiastro*: pct. 38, 107a, 186a, 209a, 221; *fiğastro*: pct. 213; *fil'astro*: pct. 122; *fiastre*: pct. 40; *fiastri*: pct. 68a, 105, 113, 115, 138, 212a; *fiastri*: pct. 131; *fiastri*: pct. 2a, 19a, 47, 164a (ASLEF, Tav. 462, Conc. 2107: lui è suo figliastro) și *fiastra*: pct. 9a, 38, 107; *fiastra*: pct. 105, 122, 138, 186a, 212a, 221; *fiğastra*: pct. 213; *fiastro*: pct. 2a; *fiastre*: pct. 131; *fiastre*: pct. 68a, 113, 115; *fiastre*: pct. 19a, 47, 164a (ASLEF, Tav. 462, Conc. 2109: lui è sua figliastra).

Atlasul lingvistic al Franței (ALF) înregistrează numeroase forme în graiurile franco-provensale și în cele occitane din departamentele: Cantal, H. Loire, Isère, Puy de D., Loire, Rhône, Ain, Saône et Loire, Jura, Lozère, Ardèche, Drôme: *fiâtre*, *fil'âtre*, *fel'âtre*, *foel'âtre* etc. cu înțelesul de „gendre” (ginere) (ALF, h. 634) și: *fiyàtra*, *fiyòstra*, *fil'àtra*, *fiyàda*, *fil'àda* etc. cu înțelesul de „bru” (noră) (ALF, h. 1477).

Atlasele lingvistice regionale franceze completează substanțial datele de mai sus, consemnate în ALF: *fiyòtru*: pct. 11; *fiyòtre*: pct. 16; *fiyòtro*: pct. 17; *felyòtro*: pct. 26; *fel'òtru*: pct. 18–22, 32; *fil'âtre*: pct. 29; *fil'òtre*: pct. 55, 67; *fil'òtro*: pct. 65, 66, 71; *fil'âtre*: pct. 69 (ALJA, h. 1335: genre); *fil'àtra*: pct. 29, 65; *filyàtra*: pct. 69; *fil'âtre*: pct. 71; *fil'òtra*: pct. 55, 65; *fel'òtra*: pct. 18–20, 22, 32; *felyòtra*: pct. 26; *feyòtro*: pct. 21; *fiyòtra*: pct. 17; *fiyòtra*: pct. 16 (ALJA, h. 1334: bru). În *Atlasul lionez*, formele masculine: *fiyàtr*, *fiyàtro*, *fiyòtr*, *fil'àtr* (ALLY, h. 957: gendre) alături de femininele: *fiyàtra*, *fiyòtra*, *fil'àtra* (ALLY, h. 958: bru) cunosc o răspândire generală. În *Atlasul Masivului Central* sunt frecvente formele: *filyàda*, *filyàdo*, *fiyàda* (ALMC, h. 1615: bru), dar și: *frairàstre* și respectiv *suràstro* (pct. 29, 30, 32–34, 37, 39) (ALMC, h. 1614: demi-frère, demi-sœur), rezultate prin contaminare.

Forme similare sunt înregistrate și în ALB, h. 1611: gendre: *fiyàtr*, *fiyòtr*, *fiyètr* (pct. 94, 98, 103, 106, 110, 112, 119) și respectiv: *fiyòtra*, *fiyètra*: pct. 94, 98,

103, 112, 119) (ALB, h. 1612: bru). În graiurile din Wallonia subzistă varianta locală *fiyasse* (PALW II, h. 9: gendre).

37°. FUR. Rom. dial. *fur*, s. m. „hoț”, (pl. *furi*), devenit astăzi învechit și regional, își are sorgintea în lat. *fur*, *furis*, s. m. „voleur”; „Dieb”, atestat la Cicero și la Horațiu (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.; FEW III, p. 882).

În celelalte limbi romanice, lat. *fur*, *furis* are urmași cu un sens identic: it. *furo*, v. fr., occit., cat. *fur* (PEW 676; CDDE 689; REW 3590).

Într-un document datat 1248 (cf. G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, VII, Budae, 1829–1844), N. Drăganu (*României în veacurile IX–XIV*, p. 182) a descoperit existența în Carpații de Vest (Moravia) a unui nume propriu *Fuurh*, pe care l-a explicat ca provenind de la apelativul românesc *fur* „Dieb”. Tot ca nume propriu, *Fur* („hoț”) apare într-un alt document din prima jumătate a secolului al XV-lea: *Selișce Lațko Furul* (seliștea lui Lațcu Furul) (atest. 1448) (Mihăilă, *DLRV*, p. 102).

În textele vechi din secolul al XVI-lea, *fur* „hoț” avea o largă circulație, fiind atestat în *Psaltirea Scheiană*, în *Codicele Voronețean*, la Coresi și în *Palia de la Orăștie* (Densusianu, *Histoire*, republicat în *Opere* II, 1975, p. 796–797; vezi și Dimitrescu, *Contrib.*, p. 52, 157).

De asemenea, pentru secolul al XVII-lea există numeroase atestări în Noul Testament de la Bălgrad (1648), în *Biblia* de la 1688, la Varlaam și la Dosoftei, precum și la cronicarul muntean Radu Popescu (TDRG, s.v.; DA, s.v.; Rosetti–Cazacu, *Ist. lb. lit.*, p. 292; Doru Mihăescu, *Une version roumaine*, p. 758). La Cantemir, alături de *fur* „Dieb” întâlnim și adjectivul *furésc* „diebisch”: *furească îmblare* (Miron, *Wortschatz Cantemirs*, p. 79).

În secolul al XIX-lea, *fur* apare frecvent în scrierile cu caracter istoric la Negruzzi, la Sadoveanu etc. (DA, s.v.), precum și în unele culegeri de folclor, ca de ex., la Alecsandri (*Poezii pop.*, p. 55): „Dolcă fa, cum de-ai lăsat/*Furii* stâna de-au prădat?” sau la Eminescu (*Lit. pop.*, p. 95), unde termenul *fur* apare încadrat de sinonimele: *tâlhariu* și *lotru*: „Strigă-mă țara *tâlhariu*/ Iară nana că-s drumariu/ Strigă-mă țara că-s *fur*/ Iară nana că-s om bun/ Strigă-mă țara că-s *lotru*/ Iară nana că-s șodu”.

Numeroase exemple excerptate din *Cărțile populare în literatura românească* (ediție îngrijită de I. C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, București, 1963) le prezentăm în continuare: „veni un *fur* și fură boii plugariului și fu nevăzut; alergară după dânsul și-l prinsără ca pre un *fur* al besericii și-l judecară spre moarte și-l băgară în temniță” (p. 157); „Așa sânt și oamenii cei păcătoși, curvarii și tâlharii și *furii*” (p. 183); „Niște *furi* veniră la o casă să fure. Și nu găsiră alt nimic fără numai un cocoș, și-l luară. Iară cocoșul, văzându-și perirea, că vor să-l taie, să ruga *furilor* zicând...” (p. 185); „Furnicile... nu să ajungea cu cât agonisea iele, ci să ducea de fura și de la alți vecini, ce era împrejurul lor... și tot strâng mișină în pământ și se ascund ca niște *furi*” (p. 188); „Văcariul pierduse un vițel. Și-l căută preste tot locul și, deacă nu-l găsi, să rugă lui D-zeu să-i arete *furul* și zisă: oh! Doamne, eu am

făgăduit un țap de voiu afla *furul*” (p. 201); „iară oaspeții au zis că un *fur* trebuie că au făcut aceasta de au belit găștele, ci să-l caute” (p. 269); „Iar preste noapte au venit doi *furi*” (p. 299); „Și toată noaptea ședea *furul* pre leu călare și mergea. Și *furul* văzând că au încălecat pre leu, foarte s-au speriat” (p. 376); „Și au tăcut împăratul și l-au lăsat de au făcut ce au vrut *furul* și nu i-au zis nimic. Și *furul* s-au dus la hainele împăratului și au luat haine scumpe și au ieșit din curtea împărătească... și împăratul n-au cunoscut pe acela *fur* cine iaste” (p. 399).

Într-o scriere a cronicarului bănățean Stoica de Hațeg (*Scrieri*, p. 138) apare relatarea: „El arată frică, ca un *fur*”.

G. Giuglea, (*Note*, p. 525; republicat în *Fapte limbă*, p. 200), în cursul unor cercetări efectuate, în 1910, împreună cu geograful G. Vâlsan, la românii de pe malul drept al Dunării, în Serbia, a înregistrat un cântec din satul Bâtcova în care apare și cuvântul *fur* „hoț”: „Murgulețu meu/ Dare-ar Dumnezău/ *Furu* să te fure/ Lupi să te mănânce”.

O urmă a cuvântului aflat în discuție a consemnat și Emil Petrovici în localit. Secășeni, jud. Caraș-Severin, unde pentru noțiunea de «hoție, furt» a notat răspunsul: *fur*, pl. *fūruri* (ALR II, s. n., vol. IV, h. 984, pct. cartografic 29).

Dacă în textele de limbă română veche, în cele de literatură populară, precum și în primele lucrări lexicografice românești, *fur* cunoștea o circulație frecventă, în prezent acest cuvânt apare ca învechit, fiind intrat deja în vocabularul pasiv al limbii române.

Cu mai bine de trei decenii în urmă, printr-o întrebare directă [D] adresată unui sătean (Lăcătuș Arcadie, 62 ani) din localit. Ilia, jud. Hunedoara, prin care așteptam să mi se confirme sau nu dacă a auzit de cuvântul *fur* și dacă știe ce înseamnă, acesta mi-a răspuns prompt, pe loc, și fără ezitare: „bătrânii povesteau că pă timpuri ierau *furi*, venea *furu* noaptea și fura vițălu de lângă vacă”.

La sud de Dunăre, în aromână, *fur* (și *afūr*) „hoț, bandit, tâlhar, haiduc, brigand” este cunoscut împreună cu derivatele: *furác*, s. m. „petit voleur”, *furáme*, s. f. „ceată de hoți”, *furésca*, adj. „hoțesc”, *furil'e*, s. f. „hoție, furt” (DDA, s.v.; ALR II, s. n., vol. IV, h. 983):*furli* (pl.); Maria Papagheorghiu, *Paramitia*, Tessaloniki, 1984 s.v.). Alte numeroase atestări au fost înregistrate recent la aromânii din Dobrogea: „lălâ-su ęară *fur* mari” (unchiu-su era hoț mare); „sâ zburá c-acátără un *fur*^U (se vorbea c-au prins un hoț); „inșirâ ta z veğdá cum va lę-aspîndurâ pi *fūrļu*” (ieșiră ca să vadă cum o să-l spânzure pe hoț); „fčórlu cu *fūrļu* ęară qáspiț” (băiatul și cu hoțul erau prieteni); „fčórlu inși ma *fūr*^U di lălă-su” (băiatul a ieșit, s-a dovedit a fi mai hoț decât unchiul său); „*fūr*^U arăkirâ naj ámșeęata feęátâ” (hoții au răpit cea mai frumoasă fată); „cu om *fur*^U s-nu ti cânóșțâ” (cu om hoț să nu faci cunoștință, să nu ai relații, să nu te împrietenești) (Saramandu 2007, p. 453).

La megleniți, situația este similară: *fur* „hoț” (Atanasov, *Megl.*, p. 93, 139, 166–167, 179–180) circulă împreună cu derivatul *furil'ă* (*fūr'oe*, *fūr'iă*), s. f. „hoție, furt” (Papahagi, *Megl.*, p. 215; Candrea, *Megl.*, p. 395; Capidan, *Megl.*, p. 132).

Pe lângă sensul de „voleur” din latina clasică, la Varro, *fur* apare cu înțelesul de „frelon”; „Raubwespe” (specie de viespe de pradă, viespe răpitoare (Quicherat–Daveluy, s.v.; FEW III, p. 882).

Urme ale acestei din urmă accepțiuni le întâlnim și astăzi în vestul teritoriului lingvistic dacoromân, în exemple ca cele de mai jos, pe care le-am înregistrat, cu ani în urmă, în Bihor: „*furu*-i un fel de muscă mică care mușcă [înțepă] vara, vacile” (Ștei); „o mușcat-o *furii* și vaca o luat-o la fugă, cu coada pă sus” (Holod); „*furu* îi ca o albină, mai mică și mai subțâre, care mușcă rău, cându-i zăpușală mare și-i sămn că vine furtună” (Ceica) și în care *fur* se identifică cu „strechea” care înțepă vitele.

Un derivat, diminutivul *furișor* (< *fur* + suf. *-ișor*), s. m. „viespișor negricios, care mușcă foarte tare” a fost atestat în localit. Șomfalău, veche denumire a satului Cornești (jud. Cluj): „*Furișorul* de te va mușca, când dormi în vremea fânului, e semn să te scoli, că are să-ți ploaie fânul” (Marian, *Insectele*, p. 228). Aceeași formă diminutivală: *furișor*, s. m. „viespe” este consemnată în zona limitrofă a Chioarului (jud. Maramureș) (Victor Iancu–Delia Papiu, *Elemente arhaice*, p. 119).

În latina târzie din secolul al VI-lea d. Cr., la Isidor, *fur*, *furis* a fost atestat cu sensul de „Fretchen” (mic mamifer carnivor, înzestrat cu aptitudini de a fura; dihor) (FEW III, p. 882), sens pe care îl întâlnim în fr. *furet* (< lat. **furittus* < *fur*, *furis*) „mamifere carnivore plus petit que le putois” (*Petit Robert*, s.v.).

38°. FÚȘTE. Un cuvânt, considerat astăzi ca învechit și regional: *fúște*, pl. *fúști*, s.m. și n. (pl. *fúșturi*) este descendentul în limba română (TDRG, DA, CADE) al lat. *fustis*, -is, s. m. „bâton, pieu, gaule”; „Stock, Stange”, atestat la Varro și la Horațiu (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.; REW 3618; FEW III, p. 915).

În DA (s.v.), *fúște*, s. m. și n. este descris ca având două sensuri: 1°: „bătă, toiag” și 2°: „suliță, lance”, care au cunoscut o largă circulație în textele vechi religioase și la cronicari. Aceleași sensuri sunt consemnate și în DEX, în MDA, la Ciorănescu, dar, spre deosebire de DA, în toate aceste dicționare, *fúște* apare ca substantiv de genul feminin.

Sub un cuvânt-titlu aparte, în DA (s.v.) sunt tratate formele: *făștiu*, s. m. (pl. *fășți*), *fășchiu* (cu *t* palatalizat, transcris literarizat) și *fúștiu* – toate fiind atestate în Bucovina cu sensul de „tige de lail avec les semences”.

Cu privire la etimologia lui *făștiu*, în DA (s.v.) se face precizarea că aceasta este necunoscută, dar totodată se exprimă, cu rezerve, supoziția că: „Dacă forma *fúștiu* e cea primitivă s-ar putea să avem a face cu un sens figurat al cuvântului *fúște*, din al cărui plural *fúști* s-a putut reface un singular *fúștiu* > *făștiu*”.

CDDE 704, este primul dicționar etimologic în care *fúște*, s. m., apare și cu un al treilea sens: „tige d’oignon”, cunoscut în Moldova, Bucovina și Oltenia.

În CADE (s.v.), *fúște*, s. m., definit prin „Frunzele de ceapă împreunate într-o tulpină vârtoasă, în vârful căreia se fac semințele” este prezentat sub același cuvânt-titlu, spre deosebire de DA (s.v.), unde *făștiu*, deși are un înțeles identic, este tratat într-un articol separat.

Atestarea de către Emil Petrovici a formei *fúște* „cotorul de ceapă în vârful căruia se fac semințe” în pct. 723, 728 și 899 din sudul țării ne întărește convingerea că opinia exprimată de Doina Grecu (*Note lexicale*, p. 65–66), anume că *fúștiu* și *fâștiu* trebuie considerate ca variante lexicale, este pe deplin plauzibilă.

Din fișele de anchetă, rămase în manuscris și aflate în arhiva Atlasului lingvistic roman (II), Doina Grecu a extras următoarele răspunsuri referitoare la cotorul de varză crescut în sus, ca o tijă pe care apar florile cu semințe: *fúște* (pl.): pct. 690; *fúști de varză* (pl.): pct. 986; *o fúștă de varză*: pct. 725; *un fíști*: pct. 508; vezi și ALRM II, s. n., h. 130: foi (de ceapă): *fúști*: pct. 899. În toate aceste răspunsuri se constată o fluctuație în ce privește genul termenului aflat în discuție.

Sensul de „cotor crescut dintre frunzele de ceapă, de usturoi sau de varză, în vârful căruia s-a format un bulb cu sămânță” al rom. dial. *fúște* se identifică cu acela al lat. *fusticulus*, -i, s. m. (< *fustis*) din sintagma: *fusticuli alii* „queues d'ail” (cozi, tije, tulpini de usturoi), atestată la agronomul Palladius, în secolul al IV-lea d. Cr. (Quicherat–Daveluy s.v.). Cu toate acestea, unele dicționare etimologice mai noi ignoră existența acestui sens și în limba română.

Date importante cu privire la răspândirea lui *fúște* sunt consemnate în graiurile dacoromâne din Basarabia, unde *fúște*, *fíște*, împreună cu formele palatalizate *fúške*, *fíške*, cunosc o largă circulație (ALM II, h. 931: făscă de ceapă). Aceleași forme sunt înregistrate de *Atlasul lingvistic moldovenesc* și în localități cu populație românească din regiunea Donețk, din Ucraina (pct. 225) și Krasnodar, din Rusia (pct. 227), precum și în îndepărtatul ținut Omsk, din Siberia (pct. 75).

În *Atlasul lingvistic* al Olteniei (NALR–Olt. IV, h. 612: grâul înspică) apar notate două atestări din jud. Dolj: „îi dă *fusta* [paiul, tija, tulpina], pe urmă spicul” (pct. 976); „*fúșta*-i niște foi care-i dă când să face paiu tare, i-a dat spicu” (pct. 978).

În satele bihorene de pe valea Crișului Negru, în depresiunea Beiuș-Vaşcău, se aude frecvent și astăzi cuvântul *fúște* în sintagmele: *fúște de ceapă*, *fúște de aiu*, iar în zona limitrofă din jud. Arad (localit. Hălmagiu) și jud. Hunedoara (localit. Vața de Jos), alături de aceste două sintagme, am întâlnit-o și pe a treia: *fúște de ceară* „lumânare lungă și încolăcită, care arde la capul mortului”.

La sud de Dunăre, în meglendoromână, forma de plural *fúșt*, s. m., este cunoscută cu sensul de „bețe, lemnușe plasate între firele de urzeală la războiul de țesut; cârlig de împletit ciorapi” (Papahagi, *Megl.*, p. 215; Densusianu, *Antologie*, p. 87; Capidan, *Megl.*, p. 133). La Candrea (*Glosar megl.*, p. 396) apare, în plus, și înțelesul de „cârcel de viță de vie; lujer de dovleac”.

La aromâni (DDA, s.v.), *fúște* circulă în sintagma *bătaie cu fúște*: *l-tuli di fúște* (l-a topit în bătaie); *a cășarilor lă da fúște* (bacilor le dă fúște); *fúștile și-arușinarea nu es* (bătaia și rușinarea nu se spală), care se aseamănă cu cea cunoscută în latină: *fustem alicui impingere*, *fuste aliquem percutere* „apliquer ou assener à qqn. des coups de bâton”; *implere fustibus caput* „faire plouvoir des coups de bâton sur la tête”; *fusti necare* „faire mourir sous le bâton” (Quicherat–Daveluy, s.v.).

Aromâna cunoaște și un derivat cu sens metaforic, verbul: *nfuștédzu* „a mâhni” (changriner, affliger): *Ca multu lu nfuștară* (cam mult l-au supărat) (DDA, s.v.).

În limbile romanice occidentale, lat. *fustis* are descendenți, în general, cu sensul păstrat sau cel puțin apropiat, în: it. *fust, fusto, fustu* (DEI III, p. 1740; Devoto, p. 180; AIS VIII, h. 1616; ASLEF V, Tav. 762, Conc. 3620); sard. logud. *fuste*, sard. campid *fusti* (DES I, p. 562); retr. obw. *fiest, fest* (DRGrischun, p. 226–231); occit. *fust, hust* (Alibert, p. 413; ALLOc. I, h. 165); fr. prov. *fût, futa* (ALLY, h. 236); v. fr. *fust, fût* (FEW III, p. 915); cat. *fust, fusta*; v. sp. *fuste, fusta*; v. salm. *fuste*, rioj. *huste*; pg. *fuste* (REW 3618; Garcia de Diego 3002); Corominas II, p. 600).

Sensul de „Stiel” (tijă, cotor) (REW 3618) sau de „Blumenstiel” (peduncul) al it. *fusto* (AIS VIII, h. 1616), precum și acela de „hampe” (tulpină la o plantă, pivot, tijă, fus, ax terminat cu o floare sau cu un grup de flori) al occit. *fust* (Alibert, p. 413) coincide în mare parte cu înțelesul pe care îl au în română sintagmele: *fuşti de ceapă, fuşti de ai* (usturoi), *fuşti la grâu* etc. – toate trimițându-ne la expresia *fusticuli alii* „queues dail” menționată mai sus.

În același câmp semantic se încadrează și sensul de „ramascello” (rămurică), „festuca” (fir de pai) (DEI III, p. 1739), „Strohalm” (pai, tulpină, tijă la spicul de grâu) (REW 3615) al it. *fuscello*, precum și accepțiunea de „Fackel” (lumânare, făclie, torță) al it. *fusta* (REW 3618) pe care, după cum am văzut mai sus, o întâlnim și în unele graiuri dacoromâne actuale: *fuşti de ceară* (care arde la capul mortului).

39°. GĂŪN. Termenul *găun*, s. n., este atestat de două ori în limba veche, la Dosoftei, având înțelesul de „cavitate (în interiorul unui obiect), gol, spațiu liber”: „și lovind în piatră cu ciocanul, auzi *găun*”; „o băgară într-un *găun*” (TDRG, s.v.; CDDE 719).

O variantă feminină, *găună* „gaură mică în pământ, care are forma unei jumătăți de cuib de pasăre”, este consemnată de S. Fl. Marian (DA, s.v.) și de Candrea (CADE, s.v.) ca fiind cunoscută în Bucovina, iar de I. Pop Reteganul în Transilvania: „își fac căsuicile lor prin... *găuni* în pământ” (CADE, s.v.). Tot în Bucovina este semnalată și prezența augmentativului *găunóiu*, s. n. „gaură mare” (DA, s.v.).

Într-un document din secolul al XV-lea (datat 1448) este atestat hidronimul „*Găuno[ă]sa*, de la obârșie până la gură” (Mihăilă, *DLRV*, p. 103), continuat astăzi în toponimul *Găunoása*, veche denumire a satului Dumbrava (comuna Peștișu Mic), jud. Hunedoara, a satului Poiana Șcheii (comuna Șcheia), jud. Iași (vezi Iordan–Gâștescu–Oancea, *Indicator localit.*, p. 143), precum și a unei păduri aparținând comunei Poiana Mărului, jud. Brașov (informație dată de Maria Marin, originară din localitate). La fel, toponimul *Găunóși* reprezintă vechea denumire a satului Gălățuiu (comuna N. Bălcescu), jud. Ialomița (vezi Iordan–Gâștescu–Oancea, *ibidem.*).

În *Biblia* de la 1688 și la Cantemir este atestat adjectivul *găunós* (< *găun* + suf. -os) „găurit, scobit” (DA, s.v.). Tot la Cantemir întâlnim și derivatul *găunoșitură*, s. f. „Höhlung” (cavitate, scobitură, scorbură) (Miron, *Wortschatz Cantemirs*, p. 81) (< *găunoși* + suf. -(i)tură). Verbul *găuni* „a găuri, a scobi”

(< *găun* „cavitate”) apare consemnat în *Gramatica* lui Molnar (1788), în *Lexiconul Budan* și se continuă cu primele dicționare bilingve ale lui Isser, Pontbriant, Barcianu, Costinescu etc.

Un alt derivat: *găunire*, s. f. (< *găuni*) „acțiunea de a găuri și rezultatul ei” apare înregistrat, la începutul secolului al XIX-lea, în Transilvania: „Părțile lutului... așa sânt de îndesate... cât nu au vreo *găunire*” (cf. *Povățuire către economia de câmp*, pentru folosul școalelor românești celor din Țara Ungurească și din părțile ei împreunate, Buda, 1806, p. 5 – apud DA, s.v.).

În cursul unei anchete dialectale, efectuate cu ani în urmă în localit. Ilia, jud. Hunedoara, am notat, întâmplător, (subiect: Lăcătuș Arcadie, 62 ani) expresia: „ce *găună* [gaură] mare ș-or făcut *găunii* [viespii] în pământ!”.

Etimologia lui *găun* (< lat. **cavo*, -*onis*) „gaură, cavitate, scobitură” (< lat. *cavus*, -*a*, -*um* „găurit, scobit”, indicată de Candrea („Romania”, XXVI, p. 587, 588) și de Pușcariu („Zeitschrift für rom. Phil.”, XXVIII, p. 618) a fost acceptată în CDDE 719, DA, CADE, DLRM, MDA, precum și de Spitzer (DR IV/2, p. 647), de Lombard (BL XIV, p. 53) și de Scriban, dar este ignorată în DEX, care se limitează în a preciza că adjectivul *găunos* provine din *găună*, acesta din urmă fiind considerat: „de origine latină” (vezi și discuția la Mircea Mihai C. Rădulescu, *Studii de lingvistică istorică și comparativă*, București, 1981, p. 33). După Ciorănescu, *găun* provine dintr-un **gău* (< lat. *cavum*), prin intermediul unui sufix expresiv.

În romanitatea occidentală, lat. **cavo*, -*onis* „creux, trou” are descendenți în: it. neap. *cavone* „fossetta”, abruzz. *cavone* „fossa”, corsic. *caone* „Loch” (gaură, bortă), calabr. *cavune* „burrone, precipizio” (râpă, prăpastie) (REW 1794; DEI II, p. 831); v. fr. *chaon* „nuque” (gropiță la ceafă); v. picard. *caon* „pli du cou à la nuque”; fr. *tsawno* „tanière” (vizuină); fr. aveyr. *gauno*, *gaunio* „creux d’arbre”; occit. *cauno* „terrier” (vizuină), *caunho* „creux, grotte”, *kauña* „caverne” (FEW II, p. 559); gasc. *kauno* „Höhle” (cavitate, scobitură) (REW 1794).

În graiurile galoromanice, atlasele lingvistice înregistrează prezența formelor: *kàuno* „caverne” (ALF, h. 204), *kàun* „ruche” (stup făcut din scorbură de copac) (ALF, h. 1174); *kàuno* „cavité d’un arbre” (ALLOc. I, h. 177). Pentru catalană, la Corominas (II, p. 710) este consemnată forma *gaó* „hueco en la barca” (gol, scobitură).

Rom. dial. *găun* (*găună*) „gaură mică, scobitură, bortică, gropiță” reprezintă astăzi o relicvă lexicală, pe cale de dispariție. Termenul nu este cunoscut și în dialectele românești sud-dunărene.

Dacă în trecut, sensul de „gaură, cavitate” a lui *găun* (împreună cu derivatele sale: *găuni*, *găunire*, *găunít*) a avut o circulație mult mai frecventă, fapt confirmat și de primele lucrări lexicografice românești menționate mai sus, în prezent, celălalt sens: „specie de viespe care trăiește în colonii mici, în gropițe (cuiburi) săpate în pământ” – sens dezvoltat din cel primar, etimologic, cunoaște o largă răspândire în graiurile din Transilvania.

După Pușcariu (*lucr. cit.*, p. 618) sensul de „Hornisse” (specie de viespe) al rom. *găun* – sens necunoscut romanității occidentale – provine tot din lat. **cavo*,

-onis „Höhler” (cel care sapă găuri, care face scobituri) < lat. *cavo*, -are „aushöhlen” (a găuri, a scobi). Această soluție etimologică a fost acceptată și preluată în CDDE 718, DA, CADE și în MDA.

Cu această din urmă accepțiune („specie de viespe”), *găún* apare consemnat începând cu *Lexiconul de la Buda* și continuând cu dicționarele bilingve de la mijlocul secolului al XIX-lea (vezi și I. Costin, *Manual de stupărit*, Gherla 1886, p. 27; S. Fl. Marian, *Insectele*, p. 201).

În Bihor a fost semnalată prezența augmentativului *găunóiu* „viespe mare, tăun” (Miron Pompiliu, *Graiul din Biharea*, p. 1010), în Sălaj a diminutivului *găunél* „tăun” (DA, s.v.), iar în Oaș o variantă *găúne* „viespe”, însoțită de diminutivul *găunáș* (Candrea, *Graiul*, p. 50).

Datele cele mai cuprinzătoare cu privire la răspândirea termenului *găún* „viespe” în graiurile din Transilvania ne sunt oferite de hărțile *Atlasului lingvistic român*, unde pentru noțiunea de ‘bondar’ (fr. *bourdon*) sunt notate (ALR II, h. 745) răspunsurile: *găún negru*: pct. cartografic 130 (jud. Hunedoara), pct. 219 (jud. Bistrița-Năsăud), pct. 260 (jud. Cluj), iar pentru ‘bărzăun’ formele: *găún*: pct. 102 (jud. Alba), pct. 272 (jud. Sălaj); *găún*, pl. *găúni*: pct. 219, 235, 279 (jud. Mureș, Bistrița-Năsăud), pct. 310, 316 (jud. Bihor), pct. 353, 362 (jud. Maramureș); *găún mare*: pct. 349 (jud. Maramureș); *găún de ăi mari*: pct. 284 (jud. cluj); *găún de cai*: pct. 260 (jud. Cluj); *găúne*, pl. *găúni*: pct. 64 (jud. Arad). Această din urmă formă o găsim înregistrată și în *Atlasul lingvistic* al Maramureșului (ALRR–Mar., h. 497: viespe (guêpe), pct. 240).

Atlasul lingvistic al Transilvaniei notează prezența lui *găún*, pl. *găúni* în numeroase puncte cartografice din județele Cluj și Bistrița-Năsăud (ALRR–Transilvania, h. 480: viespe (guêpe): pct. 242, 245, 246, 256–260, 262–265, 267–269, 275–277, 279).

Cu ani în urmă, l-am notat frecvent pe *găún*, pl. *găúni* „specie de viespe” în Bihor (localitățile: Câmp, Ștei, Budureasa, Șoimi, Holod, Ceica, Drăgești), în jud. Arad (localit. Groși, Măgulicea) și în jud. Hunedoara (localit. Baia de Criș, Țebea, Vața de Jos).

Cu înțelesul de „fluture mare cu trupul gros și cu trompa încâligată, care zboară mișcând într-una din aripi”, *găún*, pl. *găúni* a fost înregistrat în nord-estul Transilvaniei (Marcu, *Glosar*, p. 173).

40°. GENOATE. O relicvă lexicală, înregistrată de *Atlasul lingvistic* al Munteniei și Dobrogei în punctul cartografic 824 (localitatea Mihăilești, jud. Ilfov): *gênoáte* [pl.]; *genót* [sg.], cu sensul de „genunchi” (ALRR–Munt. Dobr., I, h. 85), atestă persistența, la nivelul graiurilor dacoromâne, a acestui cuvânt pe care N. Drăganu (*Etimologii*, în DR III, 1923, p. 696–698) l-a semnalat sub diferite variante (*genoáte*, *gionáte*, *gionoáte*, *giodante*, *cionoáte*) considerându-se ca făcând parte din familia lat. *genuc(u)lum* „genunchi” și la baza căruia propunea o formă **genate* „genunchi” < lat. **genata* „parte a piciorului care cuprinde și genunchele”

– soluție etimologică preluată ulterior și de S. Pușcariu în: *Însemnările autorului...*, București, 1995, p. 51: „nr. 706a *genoate* „genunchi, picioare” < **genuata*, Drăganu, DR III, 697”.

De subliniat faptul că Drăganu menționează existența în Muscel a formei *gioante*, cu un sens identic, aflată de la istoricul de artă G. Oprescu, originară din Câmpulung-Muscel (Vezi și varianta *cionâte*, s.f. pl. „picioare”: *Strânge-ți cionatele!* Bărbuț, *Dicț. olt.*, p. 50).

La Tikin (TDRG, s.v.), termenul *gionătă*, s. f., pl. *-te* este definit prin „Schenkel” (coapsă), iar în DA și în MDA apare o formă de singular *gionát*, refăcută după pluralul *gionáte*, prin care sunt denumite familiar și peiorativ „picioarele (la om)” – formă înregistrată în sudul Moldovei (fostul județ Putna) și apărută în „Convorbiri literare”, XLIV, 1910/2, p. 619. Din graiul românilor din Serbia, G. Giuglea a înregistrat versurile: „Să trăgea pe cioate/ Pe *gienoate*”, glosate prin „Pe coate, pe genunchi” (G. Giuglea și G. Vâlsan, *Românii din Serbia*, în „Anuarul de geografie și antropogeografie”, II, București 1911, p. 74).

În TDRG, DA, CADE și MDA, termenul *genoate* este prezentat fără indicație etimologică, iar DEX-ul nici măcar nu-l include în paginile sale.

Sensul ironic de „picior, crac, genunchi, cotoaia” apare consemnat și în Dicționarul lui Scriban: „i-a tras o *gionoată*, de i-au clănțănit fălcile!”.

Spre deosebire de Drăganu și de Pușcariu, Scriban crede că termenul aflat în discuție provine din *cioantă* (*ciont*), soluție spre care înclină și Ciorănescu (nr. 1999).

41°. ÍIE. Cuvântul *íie*, s. f. (2 sil.), pl. *ii*: (la om și la vite) „partea de jos, laterală, a pântecului, la încheietura piciorului; vintre, stinghie, povăială” este atestat în *Psaltirea* de la Bălgrad (1651) (cf. Ion Papp, *Beiträge zum Studium des Altrumanischen*, în „Jahresbericht...”, III, Leipzig, 1896, p. 175; TDRG, s.v.), precum și la Cantemir (DA, s.v.), iar în prima jumătate a secolului al XIX-lea apare într-un text de literatură populară (v. Gherasim I. Gorjan, *Halima* sau *Povestiri mitologicești arabești...* traduse de..., II, [București], 1835, p. 26, apud DA, s.v.).

La Hasdeu (HEM, II, col. 1656), *íie* este înregistrat din localit. Doamna (Piatra Neamț): „Ariciul la vite cornute se face la *íia* picioarelor și la pântece”, iar la Damé (*Terminologie*, p. 49) apare definit ca „partea dintre pântecul și armul calului”. Cu același sens, Artur Gorovei (*Cimiliturile*, p. 311) semnaleză existența formei de plural *ii*, în ținutul Sucevei. Pentru Țara Hațegului, Aron Densușianu (*Glosar*, p. 157) înregistrează prezența lui *íie* (pl. *ii*) cu sensul de „moalele foalei (la vite)”, iar Gustav Weigand (*Banater Dialekt*, p. 283, 317) notează din localit. Măidan (jud. Caraș-Severin) o formă de singular *íu* „Hüfte” (coapsă, șold), refăcută după pluralul *ie*. În Prahova, *íie* este definit „subsoara la animale” (Istrătescu, *Texte*, p. 123, 131).

Pe baza răspunsurilor obținute la unul din Chestionarele prin corespondență lansate de Muzeul Limbii Române din Cluj, Ștefan Pașca (*Terminologia calului*, p. 273, 315, 321) a selectat următoarele date în care termenul *íie* este definit astfel: „partea de piele care leagă picioarele dindărăt cu foalele” (localit. Boșorod, jud.

Hunedoara; Baia de Arieș, jud. Cluj; Stroiștești, jud. Suceava); „partea dinapoi a burții” (localit. Bran, jud. Brașov); *carnea iei* „vintre” (localit. Apahida, jud. Cluj); *vâna iilor* „vintre” (localit. Rădăuți, jud. Suceava). Din Basarabia s-au primit răspunsurile: *îie* „partea subțire de subțioară... lângă toate picioarele” (localit. Antoneauca, jud. Soroca); „partea dintre șoldul dinapoi și pânțele” (localit. Cărpineni, jud. Lăpușna); „partea pântecelui lângă tioc” [organ genital] (localit. Duruitoarea Veche, jud. Bălți).

Cu sensul de „vintre”, Ștefan Pașca (*lucr. cit.*, p. 325) semnalează prezența lui *îie* în localitățile: Șuștiu-Vașcău, jud. Bihor; Copăceni, jud. Bălți și Cosmin-Cernăuți.

Pentru *Atlasul lingvistic român*, Emil Petrovici l-a notat pe *îie* „vintre” în Bihor (localit. Roșia de Beiuș): „mă doare la ȳȳȳ” (pct. 310), în Valea Jiului (localit. Petrila, pct. 833) (ALR II, h. 61), precum și în jud. Dâmbovița (localit. Valea Lungă-Cricov, pct. 762): mă doare la pânțele, la ȳȳ (ALR II, MN, Chest. 2212).

Cercetări recente atestă o largă răspândire a termenului *îie* „locul unde se încheie piciorul cu pânțele animalelor” în graiurile din Oltenia (cf. Iordache, *Mărturii*, p. 119–120, 126; idem, *Ocupații*, IV, p. 334).

În satele situate în depresiunea Beiuș-Vașcău, la poalele munților Bihorului, termenului *îie* „vintre” cunoaște și astăzi o circulație curentă, cu precădere, în vorbirea celor mai în vârstă.

De-a lungul timpului, *îie* a cunoscut și unele evoluții de sens. Astfel, cu înțelesul de „piele care atâră sub pieptul bouului” îl întâlnim pe *îie* în două exemple extrase de Tiktin (TDRG, s.v.), primul din „Convorbiri literare”, V, 1871, nr. 17, p. 279: „[Vaca] plină de scumpă hrană clătina abia din *ie*, ce-s ca de leopard blană”, iar celălalt: „Boi bourei/ La coadă codălbei/ La ȳȳ prinei” dintr-un colind cules din graiul românilor moldoveni, răspândiți departe în stânga Nistrului (Burada, *O călătorie*, p. 287): La Hasdeu (HEM II, col. 1656) îl găsim pe *îie* consemnat cu sensul de „gușă, salbă”, iar la Damé (*Terminologie*, p. 32) forma *ie* este prezentată ca având înțelesul de „chișiță la cal” (încheietură a piciorului, deasupra copitei).

În Dobrogea (localit. Istria), *îie* este cunoscut ca denumind „organul genital la vaci”, accepțiune care ne reamintește că în greacă, lat. *ilia* circula cu sensul de ‘pudende feminili’ (părțile rușinoase la femei) (cf. DEI III, p. 1932).

La sud de Dunăre, în dialectul aromân circulă forma *il'e* „vintre” (ALR II, h. 61, pct. 010). În DDA (s.v.) *il'e*, s. f. (pl. *ȳȳ*) este definit cu sensul de „flancs, hanches”: „nu-și ține *il'ile* di arîs” (nu-și ține iile de răs, se prăpădește răsând). La Capidan (*Fărșeroții*, p. 103) apare consemnată forma de feminin articulat *il'ili* (la animal).

Aromâna cunoaște și derivatele: *il'édzũ*(mi), vb. I „a rotunji șoldurile, a îngrășa” (manger ou nourrir jusqu'à ce que les hanches soient arrondies): „s' *il'éară*, s' prăstănită divreă facă tăc!” (se rotunjiră la iie (la șolduri), se îndopară încât era să facă pac!); *il'éare*, s.f. „action de se faire des joues”; *il'éat*, adj. „engraissé, qui a pris de l'embonpoin” (împlinirea trupului) (DDA, s.v.). Pericle Papahagi (*Notițe*, p. 27-28) sugera un lat. **ilio*, -are, drept etimon pentru ar. *il'édzũ*.

Tot în aromână circulă și verbul *suil'édzũ* „a tunde oile sub burtă și sub coadă, a tușina” (împreună cu derivatele: *suil'eáre*, s. f., *suil'eát*, s. n. și adj.) pentru care PEW 1686, CDDE 818, REW 8362a și DDA, s.v. indică drept etimon un lat. **subiliare*. Capidan (*Românii nomazi*, p. 303) consemnează prezența substantivului neutru *suél'ũ* (pl. *sueál'e*) „lână tunsă de pe pânțele, de la picioare”, pentru care Tache Papahagi trimite cu rezerve (însoțite de un asterisc [*] și de semnul întrebării [?]) la lat. **sub-ilia* (DDA, s.v.). De fapt, lat. *subilia* (< *ilia*) nu are nevoie de asterisc, întrucât este atestat în *Mulomedicina Chironis*, sec. IV, d. Cr. (cf. Ernout-Meillet, s.v.; vezi și Mihăescu, *Langue latine*, p. 345).

Interesant de reținut este și faptul că pentru aromână în *Atlasul lingvistic român* apare notată forma verbală *suél'u* în expresia: *suél'u oile la pântică*: pct. 010 (ALR II, s. n., h. 430: tușinează oile).

În dialectul istroromân, Kovačec (*Descrierea istr.*, p. 210) a înregistrat forma verbală *svel'ã* „a tunde primăvara oile în jurul ugerului, pe burtă și sub coadă” pentru care a indicat drept etimon lat. **subiliare* < *subilia* < *ilia*.

Alături de *úie*, s. f. „vintre” < lat. *ilia*, -ium, s. n. pl., devenit feminin în latina târzie (cf. Ernout-Meillet, s.v.) și având înțelesul de „flancs, parties latérales du ventre qui s'étendent depuis le bas des cotes jusqu'à la naissance des cuisses”: *aliquem latus inter et ilia figere* (Virgiliu) (percer qqn. entre le flanc et la poitrine) (Quicherat-Daveluy, s.v.), în limba română coexistă omonimul său *úie*, s.f. „cămașă femeiască” (< lat. *linea* „șesătură de in”), dar care nu face obiectul cercetării de față.

În DLRM, sub același cuvânt-titlu, *ie*, împreună cu sensul de „bluză femeiască” (< lat. *linea*) apare, în mod greșit, prezentat un al doilea înțeles, anume acela de „piele groasă care atârnă sub gâtul bouului, ca o gușă” și pentru care în loc de lat. *ilia* este indicat drept etimon comun lat. [vestis] *linea*.

Descendenți romanici ai lat. *ilia* s-au perpetuat, de asemenea, în alb. *ijë* „Weichen”, it. dial. (cerign. -Apulia) *iggje* „fianchi” (DEI III, p. 1932), corsic. *iglia* „fianchi”, obengad. *il'a* „Weiche”, v. occit. *ilha*, v. fr. *illes* „parties latérales inférieures du bas ventre”, castil. *ijal* „bajo vientre”, pg. *ilhal* „Weichen” (REW 4260; FEW IV, p. 545; Corominas II, p. 989; Garcia de Diego 3326).

Formele verbale: it. calabr. *subbel'are* „die Schafe an der hinteren Körperhälfte scheren” (REW 8362a) și cat. *suvallar* „esquilar los ijadas” (a tunde pânțele) (Corominas II, p. 78) se identifică cu ar. *suil'édzũ* „a tunde oile sub burtă și sub coadă” (< lat. **subiliare*) – cuvânt care face parte din categoria elementelor lexicale moștenite din latină, dar necunoscute în dacoromână, unde circulă, în schimb, sinonimul *tușina* < lat. *tonsio*, -onare (< *tonsio*, -onis „tunsoare” < *tondere*) împreună cu derivatele: *tușinat*, adj. „tuns, tăiat” și *tușinătură*, s. f. „lână scurtă tunsă de sub burtă și de pe coadă” (cf. și fr. *toison*, s. f. „laine d'un mouton” < lat. *tonsio*, -onis „action de tondre”).

41°. ÎMPLÂNȚA. Verbul *împlânta* „a pune în pământ o plantă pentru a prinde rădăcini și a se dezvolta” – cuvânt moștenit din lat. *implanto*, -are „planter

dans” (Quicherat–Daveluy, s.v.) a fost înlocuit în mare parte de sinonimele *sădi* (< slav. *saditi*) sau *planta* (< fr. *planter*).

În textele vechi, *împlânta* cunoștea o largă circulație în *Psaltirea Scheiană*, la Coresi și la Dosoftei (TDRG; DA; Dimitrescu, *Contrib.*, p. 168).

Din păcate, există puține date cu privire la răspândirea verbului *împlânta* în graiurile actuale. O singură formă de indicativ prezent *împlânt* [2] „pui, introduci, înfîgi în pământ boabe de porumb în locul unde nu au răsărit prima dată” o avem consemnată în Maramureș (ALRR–Mar., III, h. 798: cârlesc locul), iar din Oaș a fost înregistrat următorul exemplu: [corzile de viță de vie] „le-*implântă* acolo în pământ, le bagă-n pământ și apoi să prind” [le dau rădăcinile] (Teaha, *Texte Oaș*, p. 218).

În satele așezate la poalele munților Bihorului, localnicii spun și astăzi că, primăvara, când sapă straturile de legume pentru semănat, *împlântă* în pământ ceapa de sămânță și căței de aiu (usturoi)”.

De la sensul primar, *împlânta* a dezvoltat înțelesul de „a înfîge, a vâri, a băga, a fixa în pământ un par la un gard, la o căpiță de fân, un băț de sprijin la roșii, fasole etc.”. Prin generalizare și prin înlocuirea determinantului „în pământ” cu acela de „în orice corp tare”, verbul *împlânta* a ajuns să semnifice „a înțepa, a împunge ceva cu un obiect cu vârful ascuțit”. Cu acest din urmă sens, Emil Petrovici a înregistrat formele de indicativ prezent: *împlânt* [1] și *împlântă* [3] în întreg spațiul dialectal intracarpatic (ALR II, s. n., IV, h. 1088). În restul teritoriului lingvistic dacoromân, a fost notat doar sinonimul *înfiș* (furculița în carne) (vezi și ALR II, s.n., h. 1118: înjunghie (porcul); îl trânteste jos, îl țân și-i *împlântă* cuțatu-n grumaz”: pct. 219, Bistrița-Năsăud).

Alte atestări consemnate în *Atlasul lingvistic român* sunt din Poiana Sibiului: i-o *împlântăt* (măinile-n păr), pct. 130 (ALR II, h. 8: îl flocăie) și din Beclean, jud. Bistrița-Năsăud: *cu acu împlântă*, pct. 260 (ALR II, s. n., h. 267: albina înțepă). O formă de indicativ imperfect, 2 sg. *împlântăi* „muiai (tocul în călimară)” a fost înregistrată, de curând, în localit. Tocila, situată peste Nistru, în raionul Ananiev (Ucraina) (v. *Graiuri românești din Basarabia*, p. 124, 464). Consemnăm, de asemenea, că în Poiana Mărului (jud. Brașov) expresia *a împlânta mâinile în păr* este curent folosită atunci când două femei se ceartă și se încaieră și la bătaie (informație orală dată de colega noastră Maria Marin originară din localitate).

În cercetările pe teren desfășurate de-a lungul anilor, l-am înregistrat pe *împlânta* în numeroase localități din vestul țării, în exemple ca acestea: „am călcat în niște spini și s-o-*implântat* o țapă în talpa piciorului la mine” (localit. Hălmăgiu, jud. Arad); „o *împlântat* cuțatu în foale la iel” (localit. Baia de Criș, jud. Hunedoara); „bou l-o împuns tare rău pă prunc, c-o-*implântat* cornu drept în coaste la iel” (localit. Șoimi, jud. Bihor); „Pruncu o crescut, îi mare acuma, *împlântă* sângur furcuța în bucata de carne din blidu cu mâncare” (localit. Holod, jud. Bihor); „să taci din gură, că dacă mai spui ceva *împlânt* furca asta de fier în tine” (Ștei, jud. Bihor); „dă cu putere și *împlântă* paru în pământ cât mai afund, să să-nțepenească bine; *împlântă*-l bine în pământ, că s-o cam aplecat înt-o parte; o

dat cu pariu și *l-o-implântat* tare afund, până la jenuțe s-o băgat în pământ” (localit. Câmp, jud. Bihor).

La sud de Dunăre, aromâna (cf. DDA, s.v.) a moștenit dubletul verbal fără prefix: *plântu*, vb. I < lat. *plantare*, atât cu sensul primar, etimologic: „a planta”: *l-plântat merlu?* (l-ați plantat mărul?), cât și cu înțelesul secundar: „a înfige, a vârî”: *l'i plântă pênurile* (le-a înfipt cuiele); *l'i-plântăi cuțutlu* (i-am înfipt cuțitul) – alături de care circulă și derivatele: *plântăre*, s. f. „acțiunea de a planta și rezultatul ei” și *plântăt*, -tă, adj. „înfipt, vârât”.

La megleniți, găsim o situație similară: *plântu*, vb. I „împlânt, bat (un cui)” (< lat. *plantare*) și derivatele: *plântări*, s. f. și *plântăt*, -tă, adj. (Capidan, *Megl.*, p. 225).

Revenind la româna veche, constatăm că la Dosoftei apare consemnat și substantivul *plântă* „talpa piciorului”, sub forma de plural articulat: „în loc[ul] ce stătuse [el] au rămas tipărite *plântele* lui” pentru care Tiktin (TDRG, s.v.) indică drept etimon lat. *planta*, dar totodată nu exclude ipoteza unui eventual împrumut: „wahrsch [einlich] von Dos [oftei] entlehnt”. Cu toate că acceptă soluția etimologică indicată de Tiktin, Ciorănescu (nr. 6520) crede, în același timp, că *plântă*: „Ar putea fi un cultism”. În schimb, DLR (s.v.) admite, fără rezerve, drept etimon al rom. *plântă*, lat. *planta*, care la Virgiliu și la Pliniu avea și accepțiunea de «plante du pied» (Quicherat–Daveluy, s.v.); vezi și it. *pianta del piede* (cf. Devoto, s.v.).

Lat. *planta*, -ae, s. f., atestat la Cicero și la Virgiliu, în primul rând cu sensul de „rejeton, tige, jeune branche, bouture”, dar și cu acela de „plante, herbe, végétal, légume” (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.; Guțu, s.v.) – reprezintă un substantiv postverbal (< lat. *planto*, -are „enfonce les rejetons, planter”), care are descendenți în toate limbile romanice, cu excepția românei (cf. Ernout–Meillet, s.v.; DEI IV, s.v.; FEW IX, s.v.), unde *plântă* reprezintă un neologism (< fr. *plante*) (DLR, s.v.; Mihăescu, *La romanité*, p. 193).

Am văzut mai sus că la nord de Dunăre, în dacoromână, lat. *planto*, -are n-a lăsat urmași, în timp ce în dialectele românești sud-dunărene circulă formele verbale: ar. *plântu*, megl. *plântu*.

Ignorând existența în aromână și în meglenoromână a acestor forme verbale, Wartburg susține că: „Lat. *plantare* lebt, ausgenommen im rum[änisch] überall weiter” (FEW IX, s.v.). Un punct de vedere similar îl întâlnim și în DEI (IV, s.v.), unde se afirmă despre lat. *plantare* că este „Panromanzo, ma non rumeno”, dar totodată se precizează și faptul că „il rumeno ha il composto *implânta*”.

Soluția etimologică adoptată în DA (s.v.): rom. *implânta* < lat. *planto*, -are + pref. rom. *în-* n-a fost acceptată în dicționarele apărute ulterior. De asemenea, n-a fost reținută nici sugestia formulată în CADE (s.v.), anume că rom. *implânta* ar reprezenta un neologism după fr. *implanter*, propunere greu de acceptat având în vedere și faptul că termenul românesc circulă, cu precădere, la nivel dialectal, el, fiind moștenit din latină, nu a pătruns în graiurile locale prin intermediul limbii literare.

Lat. *im-plantare* face parte din categoria compuselor cu prefix, ca, de exemplu, lat. *im-palare* > rom. *împără* „a vârî pari în pământ” sau lat. *im-pungere* > rom. *împunge* (cf. Pușcariu, DR IV, 1924–1926, p. 690–691).

42°. ÎNGRECA. Un cuvânt tot mai rar utilizat astăzi, îl reprezintă verbul *îngreca* „a îngreuna, a împovăra, a apăsa; a rămâne însărcinată, a purcede grea”, care în limba veche se bucura de o mult mai largă circulație, îndeosebi participiul cu funcție adjectivală *îngrecat*, *-tă* „îngreunat, împovărat; (femeie) însărcinată”, fiind atestat în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, la Varlaam, la Cantemir, la Șincai și în *Calendarul* tipărit la Buda în 1814 (DA, s.v.). Aceste date pot fi completate cu încă una din secolul al XVII-lea, datorată lui Vasile Bogrea (*Studii de semantică. Observații semantice asupra „Irodot”-ului de la Coșula*, în DR III, 1923, p. 444) și alta din secolul al XVIII-lea (vezi la Valeriu Bologa, *Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuaru (Molnar)*, în DR IV, 1924–1926, p. 391).

Începând cu *Lexiconul de la Buda*, majoritatea lucrărilor lexicografice, inclusiv dicționarele bilingve, inserează verbul *îngreca* în paginile lor.

Întâlnim, de asemenea, pe *îngreca*, *îngrecată* la Nicolae Stoica de Hațeg, în *Cronica Banatului* (vezi ediția a II-a revăzută, publicată de Damaschin Mioc la Timișoara, Editura „Facla”, 1981, p. 69, 112): „de *se îngreca* vreuna dintr-însele, ca prea spurcată, cu joarde o bătea”; „care la moartea lui *îngrecată* era”.

În Maramureș, verbul *îngreca* este consemnat de Tache Papahagi (*Graiul Mar.*, p. 223), iar adjectivul *îngrecat* de folcloristul I. Bârlea (*Balade*, ap. CADE): „Nici am drăguț, nici bărbat/ Fără suflet *îngrecat*”.

Cu sensul de „durduliu, împlinit”, *îngrecat* apare consemnat și în nordul Olteniei (Ciaușanu – Sfârlea, *Glosar*, p. 229).

În dialectul aromân circulă forma (*a*)*ngrec(mi)*, vb. I „a atârna greu” împreună cu derivatele: (*a*)*ngricăre*, s. f., (*a*)*ngricăt*, adj., (*a*)*ngricós*, adj. Datele din DDA (s.v.) au fost completate, de curând, cu o formă verbală reflexivă: *î-tę-angricășę-ahât pi sŭflit* (ai insistat atât de mult pe lângă mine) (Saramandu 2007, p. 384).

La megleniți apare aceeași formă *angréc*, vb. I, având un sens identic cu cel din aromână (Papahagi, Megl., p. 188; Capidan, Megl., p. 19; Candrea, *Glosar*, p. 181).

Etimonul lui *îngreca*: < lat. **ingrevicare*, formație parasintetică compusă din: prefixul *in-* + **grevis* (= *gravis* „greu”) + sufixul verbal *-icare* (v. și *ILR* II, 1969, p. 186), indicat de Pușcariu (PEW 857) a fost preluat de: TDRG, CDDE 761, Bogrea (DR III, 1923, p. 443–444), DA, CADE, Scriban, Ivănescu (*ILR*, p. 115) și MDA. În schimb, Ciorănescu (nr. 3878) face opinie separată, considerându-l pe *îngreca* drept un „derivat expresiv de la *greu*”, iar DLRM și DEX ignoră pur și simplu existența acestui cuvânt în limba română, sărăcind nejustificat valorificarea fondului lexical latin moștenit, aceasta cu atât mai mult cu cât *îngreca*, perpetuat în graiurile nord și sud-dunărene, face parte din categoria cuvintelor latinești considerate ca cele mai frecvente în româna comună (Coteanu, *Româna comună*, p. 300).

Lat. **ingrevicare* face parte din familia lui *ingravesco*, *-ere*, care la Pliniu era cunoscut cu sensul de „surcharger, être trop pesant, devenir pesant”, la Lucrețiu avea înțelesul de „devenir enceinte”, iar la Cicero apărea cu accepțiunile: „croître,

augmenter”, (fig.) „s’appesantir, s’alourdir” (Quicherat–Daveluy, s.v.; Ernout–Meillet, s.v.; Guțu, s.v.). După PEW 857, REW 4432, DEI III, p. 2032; ILR II, 1969, p. 133, 175 – v. fr. *engregier* își are sorgintea tot în lat. **ingrevicare*, iar după CDDE 761: „poate fi și lat. *ingreviare*” sau după REW, 4428: lat. **ingraviare*.

Dacă rom. dial. *ingreca* cunoaște astăzi o circulație redusă la nivelul graiurilor dacoromâne, în schimb, dubletul său sinonimic *ingreuna* (< lat. **ingrevinare*), mult mai rezistent în timp, se bucură, în continuare, de o largă răspândire, fapt confirmat și de *Atlasul lingvistic român*, unde pe harta cu titlul: „femeie însărcinată” (ALR I, h. 206), adjectivul *ingreunată* acoperă spațiul lingvistic al Maramureșului, nord-estul Transilvaniei, Bucovina, Moldova și Basarabia, precum și nordul Dobrogei și estul Munteniei.

43°. ÎNȚINA. Tot mai rar întâlnit în limba română, verbul *înțina* (*înțâna*) „a tăia, a subția trunchiul unui copac, însă nu de tot, ci în așa fel încât abia să se mai țină în picioare, pentru a-l putea doborî apoi cu ușurință; a sprijini superficial un obiect, a-l rezema de ceva, ca să poată cădea ușor, la cea mai mică atingere; a fi într-un echilibru instabil, cauzat de micșorarea bazei de susținere” – împreună cu participiul cu valoare adjectivală: *înținat* (*înțânât*) „care este prins, rezemat prea ușor, care abia se ține fiind gata să cadă” este atestat la cronicarii moldoveni (Gr. Ureche și Miron Costin) și la Dosoftei (DA, s.v.; Rosetti–Cazacu, *Ist. lb. lit.*, p. 225). Sensul care circula în textele de limbă veche a fost continuat de tradiția populară bucovineană: „Prinseră a tăia o parte din pădure... însă n-o deteră la pământ, ci numai o *înținără*” (Marian, *Tradiții*, p. 24).

În *Lexiconul Budan*, verbul *înținu*, *-nare*, *-atu* este definit prin „etwas dicht anfügen”.

Adjectivul *înținată* îl întâlnim, de asemenea, în *Amintirile din copilărie* și în *Poveștile* lui Ion Creangă (DA, s.v., CADE, s.v.).

La nivelul graiurilor locale, *înținat* apare consemnat în nordul Moldovei: „când să se așeze [pe scaun] numai că i se rupe un picior, ce d-abia era *înținat*, huștiuluc jos” (Sevastos, *Nunta*, p. 70), în Bucovina: *înțânât* (despre un lucru) „foarte puțin sprijinit, care-i gata să cadă jos” (Teodorescu, *Glosar*, p. 102), a *înțâna*, *înțânez* [1] „leise anlehnen (eine Tür) (a rezema ușor o ușă) (Herzog–Gherasim, *Glosar*, p. 206) – dar și în Vâlcea: *înțânât*, *-ă*, adj. „așezat provizoriu, gata să cadă”: o *ușă înțânată* „nefixată bine în balamale” (Ciașanu, *Glosar*, p. 34).

Redăm, în continuare, câteva răspunsuri pe care le-am cules din satul Câmp (jud. Bihor): „ai grije, nu călca pă bolovan, să nu-l miști de la locu lui, că să duce la vale, că *să-nțână* numa oleacă în iarba crescută în juru lui”; „piatra îi *înțânătă* numa o țără și fuje una-două pă deal în josu”; „să nu te freci de lemn care-i așezat lângă gard, că *să-nțână* numa oleacă și poate pica și te lovește”; „ieram sus în cireș și-o picat clopu din cap de la mine, da n-o ajuns până jos, că *s-o-nțânât* înt-o cloambă, numa o țără să mai *înțână*”; „straița cu merinde îi *înțânătă* în paru de la colibă”; „cașu nu-i bine acățat în cuiu din grindă, că *să-nțână* numa înt-on capăt de ață”; „o rupt vântu o creangă mare încărcată cu prune și amu stă *înțânătă* și-i gata

să să rupă cu tătu”; „împroptește cu pari groși păretele la cămară, că-i crepat de sus până jos și să-nțână numa în grindă, îi gata să să hurluie casa cu tătu”: „îi străcată ușe la cămară și nu să poate închide, că să înțână numa în țâțâna [balama] de deasupra”; „mă tem să trec păstă punte, c-am văzut că-i numa oleacă înțânătă la marjina părăului”.

Prin extensiune de sens, în Bucovina *înțânát* a ajuns să semnifice: „gata de atac, pregătit de luptă” (Teodorescu; *Cântece*, p. 138); „gata să sară la bătaie” (Teodorescu, *Glosar*, p. 102), iar la Scriban (s.v.) se dă un citat extras din revista „Viața românească” (1923, nr. 4, p. 22): *mă uitam înținat*, definit prin „pornit, gata de atac ori de a te lăsa în prada pasiunii”.

De aici, adjectivul *înținat*, -ă a dezvoltat ușor înțelesul de „încăpăținat, cerbicos”, înregistrat în jud. Bistrița-Năsăud, Mureș și Sibiu (Viciu, *Suplement*, p. 10) sau de „arțăgos, recalcitrant, îndârjit; arogant, orgolios, fudul, fălos” (Marian, *Înmormântarea*, p. 378). În CADE (s.v.) se reproduce următorul citat din Ion Pop Reteganul: „nu afla nicio fată pe plăcere, că de! era fecior de împărat, gingaș și înțânát”.

La sud de Dunăre, CDDE 876 consemnează prezența în aromână a verbului *nșinare* „être légèrement atteint d’une maladie”, pe care Tache Papahagi îl include cu acest sens în DDA (s.v.): *nșin*, vb. I (*nșinat*, *nșinai*, -nare), fără însă a fi însoțit de nici o atestare, iar N. Saramandu nu crede [confirmare orală] în existența acestuia în aromână.

Româna cunoaște și o formă *așinat*, definită „hängend” (aplecat, atârnat, aflat în suspensie, agățat) în dicționarul bilingv al lui Barcianu, pe care o întâlnim și într-un cântec popular din localit. Orlat (jud. Sibiu), reprodus de Hasdeu (HEM II, col. 2087): „Trandafir verde-așinat/ Asară te-am așteptat/ Tot cu foc și cu lumină/ Și cu dor de la inimă”.

La Meyer-Lübke (REW 8654), rom. *așinat* este definit prin: „ohne feste Grundlage” (fără postament solid sau bază de susținere), „angelehnt” (rezemat, proptit superficial), „lose angefügt” (sprijinit sumar, ușor desprins).

Varianta feminină *așinătă* „făloasă, fudulă, cu capul pe sus” apare în: „Sofica pășea mândră și-așinătă, soacră-sa o ținea de după cap [și] o gugulea” (DA, s.v.).

Verbul *înșina* (*înșâna*) face parte din categoria cuvintelor moștenite din latină și conservate numai în română (V. Rosetti, *ILR*, p. 190; *ILR* II, 1969, p. 117), unde îl continuă pe lat. **in-tenuo*, -are (< *tenuo*, -are < *tenuis*) „a subția, a slăbi, a deveni mai puțin rezistent, a micșora baza de susținere, a slei de puteri, a șubrezi etc.” (Quicherat-Daveluy, s.v.; Ernout-Meillet, s.v.; Guțu, s.v.).

Toate dicționarele etimologice românești indică drept etimon al rom. *înșina*: < lat. **intenuare*, verb care nu are descendenți în celelalte limbi romanice. În schimb, un alt compus: lat. *ad-tenuo*, -are) „amincir, affaiblir, diminuer” (Quicherat-Daveluy, s.v.) al lat. *tenuis* „subțire, slab, lipsit de rezistență” are un descendent în v. fr. *attenvir* (fr. *atténuer*) „rendre plus mince, diminuer la force, l’intensité, devenir moindre” (*Petit Robert*, s.v.), iar un alt compus: *ex-tenuo*, -are

„schwächen” (a slăbi, a slei de puteri, a micșora rezistența) are un urmaș în sard. logud. *astenare* „verbuten” (a rămâne în urmă în dezvoltare sau în creștere; a se închirci), „verkümmern” (a strica, a leza, a pieri, a se prăpădi, a se pipernici) (REW 3085; Ernout–Meillet, s.v.).

Româna a moștenit forma *aținăt*, -ă „aplecat, atârnat” de la lat. *attenuatus*, -a, -um „subțiat, slăbit”, participiul lat. *attenuare*, care după DA (s.v.): „ar fi dat *aținare*, o formă atestată în *L[exiconul de la] B[fuda]*, fără a fi tradusă însă” (vezi și S. Pușcariu, în *Wörter und Sachen* I, 1909, p. 111–114).

44°. ÎNVITA. Verbul *învisa* (< lat. *invitare*) „a îndemna (la ceva rău), a incita, a instiga, a întărâta, a provoca (la intrigi), a ațâța (pe cineva asupra cuiva)” – atestat în textele vechi la Coresi, la Dosoftei, în *Biblia* de la 1688, în *Anonymus Caransebesiensis*, la Cantemir etc. (DA, s.v.) – cunoaște astăzi o răspândire regională în timp ce dubletul său, neologismul *invita* (< fr. *inviter*) „a pofti pe cineva (la nu ntă, petrecere, masă festivă etc.), a chema pe cineva să participe în mod oficial la o acțiune organizată, la un eveniment, a convoca” s-a generalizat în limba literară.

Acest dublet nu face obiectul cercetării de față. Reținem doar faptul că toate dicționarele, începând cu *Lexiconul* de la Buda și încheind cu MDA, consemnează prezența în limba română a verbului primar, etimologic, moștenit din latină: *învisa* „a instiga, a incita, a provoca etc.”, excepție făcând DLRM și DEX, în paginile cărora este inclus doar dubletul modern *invita*, împrumutat din franceză.

Că în româna veche *învisa* avea o largă circulație ne este confirmat și de existența derivatelor: *învisat*, adj. „instigat, îndemnat, ațâțat, provocat, întărâtat, îmboldit” și *învisătură*, s. f. „îndemn, instigare, ațâțare, imbold”; atestate la Dosoftei și în *Anonymus Caransebesiensis*, în *Lexiconul de la Buda*, precum și în dicționarele bilingve, la Isser și la Barcianu.

La nivel dialectal, DA (s.v.) înregistrează prezența lui *învisa* în localit. Oravița (jud. Caraș-Severin): „Nu știi cine m-a *învisat* [m-a îndemnat] să fac așa” și în localit. Zagra (jud. Bistrița-Năsăud): îl îngită pe scârbă” [îl îndeamnă la sfadă].

De asemenea, *învisa* este consemnat în Maramureș: „Nu știi orb ai fost ori bat/ O birău te-o-nvisat/ De-te-o-nvisat birău/ Ardă-i șura și grajdu” (Bârlea, *Balade*, ap. CADE, s.v.), în Oaș: *îngîta* „a îndemna” (Brăiloiu, *Bocete*, p. 80), în Bucovina: *înșita* „a întărâta” (Gorovei, *O samă de cuvinte*, p. 17) și în nordul Olteniei: *învisa* (a asmuți, a intriga, a băga fitiluri): „El m-a *învisat* de l-am bătut pe frate-meu!” (Ciauşanu, *Glosar*, p. 35).

Atestări mai noi sunt semnalate din Sălaj: *învisa*, *învis* [1], vb. I = a îndemna: „Gheorghe m-a *învisat* să fac asta” (Indrea, *Glosar*, p. 212) și din jud. Bistrița-Năsăud: *învisa*, vb. I = a îndemna (la ceva rău): „Eu n-aș fi făcut [asta], da el m-a-nvisat” (Rusu, *Glosar*, p. 284).

Atlasul lingvistic român notează prezența lui *învisa* „a îndemna” în Maramureș: *l-ô-zităt* (= l-a sfătuit): pct. 353 (ALR II, s. n., IV, h. 1412) *îl înd'ităt să nu margă*: pct. 349 (ALR II, s. n., V, h. 1267) și în nord-estul Transilvaniei: *l-ô-zităt să-l bată* (= a pus să-l bată): pct. 260 (ALR II, s. n., V, h. 126).

Din Bihor (localit. Câmp) am înregistrat următoarele exemple: „muierile, dacă-s multe laolaltă să *învită* una pă alta, prind curaj și cântă sara, când torc în clăci; pruncii să *învită* unu din altu și mâncă mai cu poftă, dacă-s împreună; vecinu îi om rău că *învită* pruncii să margă la furat de struguri; îl *învită* să mă bată; și data trecută, tăt iel l-o *învitat* să sară la mine cu pumnii; asta-i numa *învitătura* de-a lui”.

Aceleași forme: *învit* [1], *învită* [3], *învitat*, *învitătura* le-am notat, de asemenea, în localitățile: Budureasa, Ceica, Drăgești, Holod, Șoimi, Ștei (jud. Bihor); Groși, Măgulicea, Hălmațiu (jud. Arad); Baia de Criș, Țebea, Vălișoara, Iliia (jud. Hunedoara); Marga, Armeniș (jud. Caraș-Severin).

În dialectele românești sud-dunărene, lat. *invitare* nu are urmași. În schimb, aici circulă descendenți ai lat. *clamare* „crier, appeler en criant” (Quicherat–Daveluy, s.v.): ar. *acl'ém (mi)* (= a chema, a invita, a pofti la masă): *io ní-ti-acl'imai pri measâ* (= eu mi te-am invitat la masă) (Papahagi, *Basme*, p. 95), *acl'imare*, s. f. „action d'appeler, d'inviter”: *acl'imărea a núnlui* (= invitarea nașului), *acl'imát, -tă* „appelé, invité” (Papahagi, *Basme*, p. 508); *acl'imațli cântă ș'yin* (= invitații cântă și vin) (T. Papahagi, *Antologie*, p. 276; vezi și DDA, s.v.) – alături de ar. *cl'ému: cl'eámă-lu paplu s-yinâ s-mâcâ* (= cheamă-l pe bunicul să vină să mănânce!); *nâ cl'imârâ la nuntâ/ pi measâ* (= ne-au chemat/invitat la nuntă/masă); ar. *cl'imâri: pitricură cl'imâri la mulțâ oaspiț* (= au trimis invitații la mulți oaspeți (DIARO, p. 236).

Pentru meglenoromână avem consemnate formele: *cl'em*, vb. I „chem, l-a *cl'imô* „l-a chemat” (Capidan, *Megl.*, p. 72), iar pentru istroromână: *cl'emu* [1] *la merinde* (= îl învit la masă): pct. 02 (ALR II, s. n., V, h. 1267); *cl'emă*, vb. I „a chema pe cineva, rugându-l să...” (Pușcariu, *Studii istr.*, III, p. 306).

Sensul „a învita pe cineva să vină, a striga pe cineva, a pofti, a trimite după cineva, a învita pe cineva (la masă, la petrecere, la ospăț, la nuntă etc. al rom. *chema* (< lat. *clamare*) este atestat frecvent în textele de limbă română veche, la Coresi, în *Codicele Voronețian*, în *Noul Testament* (1648), la Varlaam, în *Biblia* de la 1688, în *Anonymus Caransebesiensis* (DA, s.v.), dar și în dacoromâna actuală, ca, de exemplu: „du-te și *cheamă* coșaii la mâncare, că-i gata prânzu; *am chemat* tăt oamenii să vină la masă; duminică *ûi chemăm* la nuntă, trimétem *chemătorii* [vorniceii] la fiecare, acasă, să poștească la nuntă (localit. Câmp, jud. Bihor).

Toate aceste ‘invitații-chemări’ ne trimit cu gândul la latina târzie: *clamare amicos ad prandium* (a invita, a pofti prietenii la masă) (DA, s.v.), dar și la Lucrețiu: *clamare pueros* „appeler ses esclaves” (Quicherat–Daveluy, s.v.).

Lat. *invitare* „encourager à faire qch., exciter, provoquer, inciter” (Quicherat–Daveluy, s.v.): *invitare culpam* (Ovidiu) „entraîner au mal” (a îndemna la ceva rău, la păcat) are urmași și în celelalte limbi romanice surori: it. *invitare*, logud. *imbidare*, campid. *imbidai*, obw. *anvidà*, obeng. *ivider*, v. fr. *envier*, occit., cat., sp., pg. *envidar* (PEW 903; CDDE 898; REW 4535; DEI III, p. 2085; FEW IV, p. 801; Alibert, p. 347; Bloch–Wartburg, p. 226; Corominas II, p. 1007).

45°. SOVÂLTA–SOVÂLCA. Din bogata familie lexicală a lat. *volvere* și a compuselor sale: *in-volvere*, *dis-volvere*, *sub-volvere*, cu numeroși descendenți, derivate și compuse în limbile romanice, reținem pentru discuția de față sinonimele *sovâlta* și *sovâlca*, care circulă și astăzi în unele graiuri dacoromâne.

Verbul *sovâlta* „a răsuci, a învârti, a rula în făină aluatul frământat și dospit în albie, a-l rupe în bucăți, întorcându-l când pe o parte, când pe alta, spre a-i da formă de pâine rotundă înainte de a-l pune pe cârpător (lopată) și a-l introduce în cuptor” face parte din fondul lexical latin moștenit în limba română.

Etimonul său, indicat în CDDE 794: < lat. *sub-vol(u)tare* < *volvo*, *-ere*, *volvi*, *volutum* „rouler, faire tourner, enrouler; wälzen, einwickeln” (Quicherat–Daveluy, s.v.; REW 9443; Ernout–Meillet, s.v.; FEW XIV, p. 619; Guțu, s.v.) și-a menținut neschimbat în română atât sensul primar, etimologic, cât și forma de conjugare (I-a).

Spre deosebire de compusele: *învoalbe*, *desvoalbe*, *suvoalbe*, care apar frecvent în româna veche, în literatura populară, dar și în cea cultă, verbul *sovâlta* nu este atestat în textele din secolele XVI–XVII.

O primă consemnare a acestuia o întâlnim la Viciu (*Glosar*, p. 78), care face precizarea că în loc de *soage* (< lat. *subigere*): „La Blaj zic: *a sovâlta*”. Tot Viciu (*Suplement*, p. 15) îl definește pe *sovâlta* astfel: „a rupe aluatul de pâine din covată (albie) și a-l pune pe cârpătoriu, dându-i formă rotundă”, definiție pe care o însoțește cu următoarele versuri, culese din localit. Ohaba–Făgăraș: „Pita n-o știu frământa/ Nici în troacă (albie) *sovâlta*”.

Tot din zona Făgărașului (localit. Lisa), George Șerban (*Lex. reg.*, I, p. 94) a notat varianta *suholta*, ind. prez. 1 sg. *suholtéz* „a rupe o bucată din aluatul frământat și dospit și a forma pâini, pentru a le băga în cuptor”, precum și derivatul *suhólt*, s. m. „acțiunea de a rupe câte o bucată din aluatul frământat și a forma din el pâinea ce urmează să fie băgată în cuptor”.

Din Mărginimea Sibiului a fost înregistrată forma de indicativ prezent 1 sg. *suvólt* (aluatul) (Șandru–Brânzeu, *Jina* (II), p. 245), iar din zona Târnavelor (localit. Feisa, jud. Alba), Vasile Frățilă (*Graiul de pe Târnave*, 1986, p. 263; vezi și noua ediție, Blaj, 2006, p. 274) a consemnat prezența lui *sovâlta*, *sovált*, vb. I, însoțit de următoarea definiție: „A modela aluatul de pâine în vederea coacerii”.

În Dobrogea a fost semnalată forma de indicativ prezent *suvúlți* [2] „rupi aluatul și-i dai formă de pâine” (*Texte Dobrogea*, p. 825), adusă în zonă cu mulți ani în urmă de păstorii transhumanți din Transilvania.

Datele de mai sus, cu privire la răspândirea verbului *sovâlta* în graiurile dacoromâne, au fost substanțial îmbogățite odată cu efectuarea anchetelor dialectale pentru *Atlasul lingvistic român*. Astfel, Sever Pop (*Din Atlasul lingvistic al României*, în DR VII, 1931–1933, p. 87–92) a înregistrat pentru ALR I prezența lui *sovâlta* (*sovolta*, *suvolta*, *suholta*, *sovolda*) în numeroase localități din Transilvania (pct.: 94, 98, 109, 125, 136, 140, 158, 174, 178, 190, 231, 831). Din încrucișarea cu *oldă* (albie) a rezultat: *suvoldă* (pct. 131) sau *somoldă* (pct. 129). Afirmția lui Sever Pop, anume că verbul *sovâlta* „pare că vine din Muntenia și

Oltenia și urcă în Ardeal” nu se confirmă. Pentru atlasele regionale ale Olteniei, Munteniei și Dobrogei, la întrebarea directă [D] referitoare la noțiunea de ‘a soage (pâinea)’ nu s-a obținut nici un răspuns cu *soage* sau cu *sovâlta* (vezi NALT–Olt. II, MN plș. 35; ALRR–Munt. Dobr. IV, h. 454 MN).

Pentru ALR II, Emil Petrovici a notat variantele: *sovólt* [1] (pct. 172) și *sovoldám* [4] (pct. 157), iar o secvență precum *să suvoálge* (pct. 130) ar fi putut rezulta din încrucișarea lui *sovâlta* (*suvolta*) cu *soalge*, variantă a lui *soage* (pct. 102) (ALR II, s. n., IV, h. 1056: (femeia) *soage* (pâinea)).

Soluția etimologică propusă de CDDE 794, pentru *sovâlta*: < lat. *sub-vol(u)tare* a fost acceptată de Sever Pop (*lucr. cit.*, p. 88), de G. Giuglea (*Coïncidences* III, p. 54), de V. Frățilă (*Graiul de pe Târnave*, 1982, p. 196), precum și în DLR și în MDA. Din contra, atât DLRM, cât și DEX ignoră existența acestui cuvânt în limba română.

În celelalte limbi romanice, lat. *sub-vol(u)tare* nu are descendenți. În schimb, prototipul simplu, fără prefixul *sub-*: lat. *volutare* (**voltare*, **volvitare*) < *volvere* „rouler, faire tourner, se vautrer; Wälzen, drehen” (Quicherat–Daveluy, s.v.; REW 9446; FEW XIV, p. 626; Guțu, s.v.) a lăsat urmași în: it. *voltar(e)* „volgere” (DEI V, p. 4086); sard. logud. *boltare* „volgere” (DES II, p. 584; AIS VII, h. 1398; rivoltare il fieno); occit. *voludar* „se rouler” (Alibert, p. 699); *bouludà* „remuer, rouler” în depart. Ariège, *vouludà* „rouler à terre”, în gasc. (FEW XIV, p. 618); cat. *voltar* „umstürzen”; pg. *voltar* „umwälzen” (FEW XIV; p. 626; Garcia de Diego 7270).

În latina târzie, *volutare* (**voltare*), înlocuit de diminutivul **volutulare* < **volutare*, prin sincopare) „wälzen; vautrer” (REW 9441; Ernout–Meillet, s.v.; Bloch–Wartburg, p. 665) a lăsat succesori în: it. *voltolare*; sard. logud. *boltulare*; v. fr. *voltrer*, *vouter*, *voutrer*, *vautrer* „se rouler sur le sol, dans la boue” (FEW XIV, p. 618; *Petit Robert*, s.v.).

Cuplul de paronime: *sovâlca* (*sovolca*, *sovulca*) „a modela aluatul pe lopată înainte de a-l introduce în cuptor” – și *suvulca* (*sulvuca*) „a sumete mâncile unei cămăși, a sufleca” se intersectează tocmai în graiurile transilvănene din județele: Hunedoara, Alba, Sibiu și Brașov, unde este semnalată și prezența lui *sovâlta* (*sovolta*, *sovulta*).

Pentru *Atlasul lingvistic român*, la întrebarea indirectă: „După ce a dospit aluatul, femeia îl frământă puțin în făină și îi dă forma pâinii. Ce zici că face cu pâinea (cu aluatul)?”, Emil Petrovici a notat următorul răspuns din punctul cartografic 141 (localit. Micăsasa, jud. Sibiu): „rupem pita din troacă ș-o *sovîlcăm* [4]; cu călcîiu mîni *sovîlci* [2], o faci ca un măr” (ALR II, s. n., IV, h. 1056: (femeia) *soage* (pâinea)).

La rândul lui, Sever Pop (*lucr. cit.*, p. 88) a notat pentru ALR I formele: *sovâlc* [1] (pct. 136); *sovâlc pita*: pct. 140; *o sovôlg* (pâinea): pct. 125; *il suvîlcă* (aluatul): pct. 98; *o suvîlcă* (pâinea): pct. 94; *o suvîlc* [1] (pâinea): pct. 831; *il suvôlc* (aluatul), *o suvoâlcă* (pâinea): pct. 158; *o sulvúc* (pâinea): pct. 231; *sulvîlc aluatu*: pct. 109.

Atestări recente din zona Târnavelor (localit. Cetatea de Baltă, Sâncel, Iclod, Pănade, Biia și Jidvei), datorate lui Vasile Frățilă (*Graiul de pe Târnavă*, 2006, p. 274) completează datele înregistrate de Sever Pop și Emil Petrovici pentru ALR I și respectiv ALR II: *sovâlca*, *sovâlc*, vb. I „a modela aluatul de pâine în vederea coacerii”; *sovâlcat*, -ă, adj. (Despre aluat) „care e modelat în formă de pâine pentru a fi pus la copt”.

Drept etimon al rom. dial. *sovâlca* (*suvulca*), G. Giuglea (*Coïncidences* III, p. 54; vezi și versiunea în limba română: *Cuvinte românești*, p. 283–284) indică lat. **subvolvicare* (< *subvolvere* „a înfășura, a răsuci, a învârti, a îndoi, a întoarce de jos în sus”). În sprijinul propunerii sale, Giuglea face trimitere la REW 9444: **volvicare* „wälzen” (a răsuci, a rostogoli), subliniind totodată că sensurile cat., sp., pg. *volcar* (*bolcar*) (v. Garcia de Diego 7268) sunt identice sau cel puțin apropiate cu cele ale rom. *sovâlca* (*suvulca*).

Datele de mai sus pot fi completate cu prezența în occitană a variantei *burkà* [r] „se rouler (dans la poussière)”, înregistrată în pct. 729, 743, 744 din depart. Tarn și Lozère (ALF, h. 1894), care, după FEW XIV, p. 624 își are sorgintea tot în lat. **volvicare* „wälzen, wenden”. De asemenea, cat., sp., pg. *revolcar* (*rebolcar*) „wälzen, rollen”, cărora li se alătură și franco-provensalul *revorži* „umgraben” presupun existența în latina populară a unui compus **revolvicare* (< **volvicare*) „drehen, wenden” (REW 7285; FEW XIV, p. 624; Garcia de Diego 5687; Corominas IV, p. 759).

La toate acestea adăugăm punctul de vedere exprimat de Pierre Gardette (vezi ALLy, vol. V, *Commentaires*, CNRS, Paris, 1976, p. 240) care susținea, la rândul lui, că formele franco-provensale: *rèvorgi*, *rèvorji* (vezi ALLy, h. 325: *fouir*, pct. cartografice 49, 53, 66) descind din lat. **volvicare*.

O soluție similară se constată în romanitatea occidentală și cu privire la descendenții compusului lat. **involvicare* (< **volvicare*): it. merid., calabr. *mbolicare*, sard. logud. *imboligare*, cat. *embolicar*, sp. *envolcar*, pg. *embolcar*, galic. *emborcar* (REW 4538a; DEI III, p. 2085; DES I, p. 615; FEW XIV, p. 624; Garcia de Diego 3561).

SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

AIS	= Jakob Jud und Karl Jaberg, <i>Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz</i> , I–VIII, Zofingen, 1928–1940; <i>Index</i> , Bern, 1960.
ALB	= Gerard Taverdet, <i>Atlas linguistique et ethnographique de Bourgogne</i> , I–III, Paris, CNRS, 1975–1980.
ALC	= A. Giera, <i>Atlas lingüístic de Catalunya</i> , I–V (1923–1939), VI–X (1962–1964), Barcelona, 1923–1964.
ALCe	= Pierette Dubuisson, <i>Atlas linguistique et ethnographique du Centre</i> , I–III, Paris, CNRS, 1971–1982.
ALEA	= Manuel Alvar, con la colaboración de Antonio Llorente y Gregorio Salvador, <i>Atlas lingüístico y etnográfico de Andalucía</i> , I–IV, Granada, 1961–1973.

- Alecsandri, *Poezii pop.* = Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866.
- ALECan. = Manuel Alvar, *Atlas lingüístico y etnográfico de las Islas Canarias*, I–III, Las Palmas, 1975–1978.
- ALF = Jules Gilliéron et Edmond Edmont, *Atlas linguistique de la France*, fasc. 1–35, Paris, 1902–1910.
- ALG = Jean Séguy, avec la collaboration de Jacques Allières, Xavier Ravier, *Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*, I–VI, Toulouse, 1954–1968.
- Alibert = Louis Alibert, *Dictionnaire occitan-français*, Toulouse, 1966.
- ALiR = *Atlas linguistique roman*, I–II, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Roma, 1996, 2001.
- ALJA = Jean B. Martin et Gaston Tuillon, *Atlas linguistique et ethnographique du Jura et des Alpes du Nord*, I–III, Paris, CNRS, 1971–1978.
- ALLOc. = Xavier Ravier, avec la collaboration de Jacques Boisgontier, Ernest Nègre, *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc occidental*, I–III, Paris, CNRS, 1978–1986.
- ALLOr. = Jacques Boisgontier, avec la collaboration de Louis Michel et la participation de Jean-Marie Petit, *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc oriental*, I–II, Paris, CNRS, 1982, 1984.
- ALLY = Pierre Gardette et alii, *Atlas linguistique et ethnographique du Lyonnais*, I–V, Paris, CNRS, 1950–1976.
- ALLY, V, *Commentaires* = Pierre Gardette et Paulette Durdilly, *Atlas linguistique et ethnographique du Lyonnais*, V, *Commentaires et Index*, Paris, CNRS, 1976.
- ALM = *Atlasul lingvistic moldovenesc*, redactat de Rubin Udler și Victor Comarnițchi, cu participarea lui Vasile Melnic și Vasile Pavel, I/1–2, II/1–2, Chișinău, 1968–1973.
- ALMC = Pierre Nauton, *Atlas linguistique et ethnographique du Massif Central*, I–III, Paris, CNRS, 1957–1961.
- ALO = Geneviève Massignon et Brigitte Horiot, *Atlas linguistique et ethnographique de l'Ouest (Poitou, Aunis, Saintonge, Angoumois)*, I–III, Paris, CNRS, 1971, 1974, 1983.
- ALR I = Sever Pop, *Atlasul lingvistic român*, partea I-a, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu–Leipzig, 1940.
- ALR II = Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a, Sibiu–Leipzig, 1940.
- ALR II, s.n. = Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a, Serie nouă, redactor principal I. Pătruț, vol. I–VII./București/, 1956–1972.
- ALRM I = Sever Pop, *Micul atlas lingvistic român*, partea I-a, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu–Leipzig, 1942.
- ALRM II = Emil Petrovici, *Micul atlas lingvistic român*, partea a II-a, Sibiu–Leipzig, 1940.
- ALRM II, s.n. = Emil Petrovici, *Micul atlas lingvistic român*, partea a II-a, Serie nouă, redactor principal I. Pătruț, vol. I–IV./București/, 1956–1981.
- ALRR–Basarabia = Vasile Pavel, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, Nordul Bucovinei, Transnistria*, Chișinău, I (1993), II (1998), III (2003).
- ALRR–Mar. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, I–IV./București/, 1969–1997.
- ALRR–Munt. Dobr. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*, vol. I–III, de Teofil Teaha, Mihai Coțuiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, București, 1996–2001; vol. IV, de Teofil Teaha (coord.), Ion Ionică, Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, București,

- 2004; vol. V, de Teofil Teaha (coord.), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, București, 2007.
- ALRR–Transilv. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, I–IV, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, București, 1992–2006.
- Anon. Car. = *Anonymus Caransebesiensis* [Dictionarium valachico-latinum, vechi glosar român-latin], publicat de Gr. Crețu, în „Tinerimea română”, Noua serie, vol. I, fasc. 3, București, 1898.
- ASLEF = G. B. Pellegrini *et alii*, *Atlante storico-linguistico-etnografico friulano*, I–VI, Padova–Udine, 1972–1986.
- Atanasov, *Megl.* = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Balmayer, *Noms de plantes* = Louis Balmayer, *Noms de plantes herbacées dans la toponimie romane du Gévaudan*, în *L'onomastique, témoin de l'activité humaine*, Dijon, 1985.
- Barcianu = Sab. Pop Barcianu, *Romanisch-deutsches Wörterbuch*, Hermannstadt, 1868.
- Bălășel, *Cântece* = T. Bălășel, *Cântece*, culese din Ștefănești, jud. Vâlcea de..., în „Șezătoarea”, I, Fălțiceni, 1892.
- Bârlea, *Balade* = I. Bârlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, 1924.
- BL = „Bulletin linguistique”, publié par A. Rosetti, București–Paris–Copenhague, I–XV/XVI, 1933–1948.
- Bloch – Wartburg = Oscar Bloch – Walter von Wartburg, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, 5e éd., Paris, 1968.
- Bobb, *Dict.* = Ioan Bobb, *Dictionariu românesc, latinesc și unguresc*, Cluj, 1822.
- Bolocan, *Dict.* = Gh. Bolocan (red. resp.), *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române: 1340–1600*, București, 1981.
- Brăiloiu, *Bocete* = C. Brăiloiu, *Bocete din Oaș*, în GS VII, 1937.
- Burada, *O călătorie* = Teodor Burada, *O călătorie în satele moldovenești din gubernia Cherson (Rusia)*, în „Convorbiri literare”, XVII, 1883, nr. 8.
- Candrea, *Éléments latins* = I.-A. Candrea, *Les éléments latins de la langue roumaine. Le consonantisme*, Paris, 1902.
- Candrea, *Oaș* = I.-A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului*, București, 1907.
- Candrea, *Glosar megl.* = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în GS, III/ 1, 1927; IV/2, 1928; VI, 1933–1934; VII, 1935.
- Cantemir, *Hronicul* = D. Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, publicat de... Gr. G. Tocilescu, București, 1901.
- Capidan, *Românii nomazi* = Theodor Capidan, *Românii nomazi*, în DR, IV/1, 1924–1926.
- Capidan, *Fărșeroții* = Theodor Capidan, *Fărșeroții. Studiu lingvistic asupra românilor din Albania*, în DR VI, 1929–1930.
- Capidan, *Arom.* = Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, București, 1932.
- Capidan, *Megl.* = Theodor Capidan, *Meglenoromânii. III. Dicționar megleno-român*, București [1935].
- Caragea, *Legiuire* = *Legiuire a prea înălțatului și prea pravoslavnicului domn și oblăduitori a toată Ugrovlahia Io Ioan Gheorghe Caragea...*, București, 1818.
- CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine, A–Putea*, București, 1907–1914.
- Chițimia–Simonescu, *Cărțile pop.* = I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Cărțile populare în literatura românească*. Ediție îngrijită de..., I–II, [București], 1963.
- Ciașanu, *Glosar* = G. F. Ciașanu, *Glosar de cuvinte din județul Vâlcea*, București, 1931.
- Ciașanu–Fira–Popescu = G. F. Ciașanu, G. Fira, C. M. Popescu, *Culegere de folclor din Vâlcea și împrejurimi*, cu un glosar [de G. F. Ciașanu], București, 1928.
- Ciașanu – Sfârlea, *Glosar* = G. F. Ciașanu și Lidia Sfârlea, *Glosar de cuvinte regionale din Vâlcea*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I, [Cluj], 1960.

- Ciorănescu = Al. Ciorănescu, *Diccionario etimológico rumano*, Tenerife, 1958–1966 (Universidad de la Laguna).
- Corominas = Juan Corominas, con la colaboración de José A. Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, I–IV, Madrid, 1984.
- Costin, *Graiul* = Lucian Costin, *Graiul bănăţean. Studii și cercetări*, I, Timișoara, 1926.
- Costinescu, *Cod. Vor.* = Mariana Costinescu, *Codicele Voroneţean*. Ediție critică de..., București, 1981.
- Costinescu–Georgescu–Zgraon, *Dicț.* = Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române literare vechi (1640–1780). Termini regionali*, București, 1987.
- Coteanu, *Româna comună* = Ion Coteanu, *Româna comună. Lexicul*, în ILR, II, București, 1969 (Academia Română).
- Damé, *Dict.* = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français*, I–IV, București, 1893–1895.
- Damé, *Terminologie* = Frédéric Damé, *Încercare de terminologie poporană română*, București, 1898.
- DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*. Ediția a doua augmentată, București, 1974.
- DEI = C. Battisti, G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, I–IV, Firenze, 1950–1957.
- DELI = Manlio Cortelazzo-Paolo Zolli, *Dizionario etimologico della lingua italiana*, I–, Bologna, 1979–.
- Aron Densușianu, *Glosar* = Aron Densușianu, *Glosar din Țara Hațegului*, în „Revista-critică-literară”, III, Iași, 1895.
- Densușianu, *Histoire I–II* = Ov. Densușianu, *Histoire de la langue roumaine*. I. *Les origines*, Paris, 1901; II. *Le seizième siècle*, Paris, 1914–1938; republicat în: *Opere*, II, ediție îngrijită de V. Rusu, București, 1975.
- Densușianu, *Antologie* = Ov. Densușianu, *Antologie dialectală*, București, 1915.
- Densușianu, *Limba desc.* = Ov. Densușianu, *Limba descântecelor* (II), în GS, V, București, 1931–1932.
- Densușianu, *Lb. rom. sec. XVII* = Ov. Densușianu, *Limba română în secolul al XVII-lea* [curs 1935–1936], în *Opere*. III, ediție îngrijită de V. Rusu, București, 1977.
- DES = M. L. Wagner, *Dizionario etimologico sardo*, I–II, Heidelberg, 1960–1964.
- Devoto = Giacomo Devoto, *Avviamento alla etimologia italiana. Dizionario etimologico italiano*, Firenze, 1967.
- DIARO = Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Dicționar aromân (macedo-vlah)*, DIARO, A–D, București, 1997.
- Dimitrescu, *Contrib.* = Florica Dimitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi*, București, 1973.
- Domaschke, *Lat. Wortschatz* = Walter Domaschke, *Der lateinische Wortschatz den Rumänischen*, în „Jahresbericht...”, XXI–XXV, 1919.
- Drăganu, *Români în veac. IX–XIV* = N. Drăganu, *Români în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, 1933.
- DRGrischun = *Dicziunari rumantsch grischun*, publica da la Società retorumantscha cul agud de la Confederaziun e dal Chantun Grischun, Cuoir, 1939 și urm.
- DTRO = *Dicționarul toponimic al României. Oltenia*, vol. I–II, Craiova, 1993, 1995.

- Eminescu, *Lit. pop.* = M. Eminescu, *Literatură populară*, București, Editura Minerva, 1985.
- Ernout – Meillet = A. Ernout et A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Quatrième édition, revue, corrigée et augmentée d'un *Index*, Paris, 1959.
- FEW = Walter von Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, Bonn (1922–1928), Leipzig (1932–1940), Basel, 1944 și urm.
- Fischer, *Cuvinte panromanice* = I. Fischer, *Cuvinte panromanice absente din limba română*, în ILR, II, București, 1969.
- Frățilă 1982 = Vasile Frățilă, *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Târnavelor*, Timișoara, 1982.
- Frățilă 1986 = Vasile Frățilă, *Graiul de pe Târnavă. Texte și glosar*, Timișoara, 1986.
- Frățilă 2006 = Vasile Frățilă, *Graiul de pe Târnavă. Texte și glosar*, Blaj, 2006.
- Garcia de Diego = V. Garcia de Diego, *Diccionario etimológico español e hispanico*, Madrid, 1954.
- Gaster, *Chrestomație* = M. Gaster, *Chrestomație română*, I, Leipzig-București, 1891.
- Gauchat–Jeanjaquet, *Glossaire* = L. Gauchat–E. Jeanjaquet et alii, *Glossaire des patois de la Suisse Romande*, Neuchâtel–Paris, 1924 și urm.
- Gâlcescu, *Gorj* = Teodor Gâlcescu, *Cercetări asupra graiului din Gorj*, în GS, V/1, București, 1931–1932.
- Giuglea, *Note* = George Giuglea, *Note și fapte de folclor și filologie*, în DR, V, 1927–1928.
- Giuglea, *Fapte de limbă* = George Giuglea, *Fapte de limbă. Mărturii despre trecutul românesc...*, [București], 1988.
- Giuglea, *Coïncidences* = George Giuglea, *Coïncidences et concordances entre le roumain et les autres langues romanes*, I–IV, în „Langue et littérature”, București, 1941–1948.
- Gorovei, *O samă de cuvinte* = Artur Gorovei, *O samă de cuvinte din munții Sucevei*, în „Șezătoarea”, III, Fălticeni, 1894.
- Gorovei, *Cimilit.* = Artur Gorovei, *Cimiliturile la români*, București, 1898.
- Graiuri românești din Basarabia* = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului. Texte și glosar*, București, 2000.
- Graur, *Corrections* = Al. Graur, *Corrections roumaines au REW*, în BL, V, București, 1937.
- Greco, *Note* = Doina Greco, *Note lexicale și etimologice*, în CL, XXXV, Cluj-Napoca, 1990, nr. 1.
- GS = „Grai și suflet”, Revista Institutului de Filologie și Folclor, publicată de Ov. Densusianu, I–VII, București, 1924–1937.
- Guțu = G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, 1983.
- Haarmann, *Balkanlinguistik* = Harold Haarmann, *Balkanlinguistik. I. Areallinguistik und Lexikostatistik des balkanlateinischen Wortschatzes*, Tübingen, 1978.
- Hasdeu, *Cuvente den bătrâni* = B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, I–II, București, 1878–1879.
- Hasdeu, *HEM* = B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, I–III, (A–Bărbat), București, 1887–1893.
- Herzog-Gherasim, *Glosar* = E. Herzog și V. Gherasim, *Glosarul dialectului mărginean*, în „Codrul Cosminului”, IV, Cernăuți, 1927.
- Hodoș, *Poezii pop.* = Enea Hodoș, *Poezii populare din Banat*, culegere publicată de..., Caransebeș, 1892.

- Homorodean, *Glosar* = Mircea Homorodean, *Glosar dialectal din mai multe regiuni ale Transilvaniei*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I, [Cluj], 1960.
- Iancu–Papiu, *Elemente arhaice* = Victor Iancu, Delia Papiu, *Elemente arhaice în graiul din Chioar*, în „Studii de diolectologie”, Timișoara, 1984.
- ILR = *Istoria limbii române*, vol. II (red. resp. Ion Coteanu), București, 1969 (Academia Română).
- Indrea, *Glosar* = Al. Indrea, *Glosar dialectal din satul Someș-Gurăslău* (Jibou), în *Materiale și cercetări dialectale*, I, [Cluj], 1960.
- Ionescu, *Gorj* = I. D. Ionescu, *Glosar din județul Gorj*, în „Buletinul Philippide”, VI, Iași, 1939.
- Iordache, *Mărturii* = Gh. Iordache, *Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare românești. Studiu cu privire specială la Oltenia*, Craiova, 1980.
- Iordache, *Ocupații tradiționale* = Gh. Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României. Studiu etnologic*, I–IV, Craiova, 1985–1996.
- Iordan, *Sufixe* = Iorgu Iordan, *Sufixe românești de origine recentă (neologisme)*, în „Buletinul Philippide”, VI, Iași, 1939.
- Iordan–Gâstescu–Oancea, *Indicator localit.* = Ion Iordan, Petre Gâstescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974.
- Iorga, *Studii și doc.* = N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, publicate de..., vol. XIV, București, 1914.
- Isser = Andreas Isser, *Walachisch-deutsches Wörterbuch (Vocabular românesc-nemțesc)*, Kronstadt, 1850.
- Istrățescu, *Texte* = Alexandrina Istrățescu, *Texte populare din jud. Prahova*, în GS, IV, București, 1929–1930.
- Ivănescu, ILR = Gh. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980.
- Jahresbericht... = „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (rumänisches Seminar) zu Leipzig”. Herausgegeben... Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1894 și urm.
- Jipescu, *Opincaru* = Gligore M. Jipescu, *Opincaru*, cum este și cum trebuie să hie săteanu. Scrie-n limba țăranului muntean, București, 1881.
- Kovačec, *Descrierea istr.* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, 1971.
- Kristophson, *Romanische Elemente* = Jürgen Kristophson, *Romanische Elemente im Albanischen*, în „Zeitschrift für Balkanologie”, 1988.
- Lex. reg.* = *Lexic regional*, I, (coord. Gh. Bulgăr), [București], 1960; II, (coord. Lucreția Mareș), [București], 1967.
- Lex. Bud.* = *Lesicon românesc-latinescu-ungurescu-nemțesc...*, Buda, 1825.
- Magyar-Szótára* = Benkő Lorand (ed.), *A magyar nyelv történeti-etimológiai Szótára*, I–III, Budapest, 1967–1976.
- Marcu, *Glosar* = Traian Marcu, *Glosar din comuna Deda (Toplița)*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I, [Cluj], 1960.
- Marian, *Nașterea* = S. Fl. Marian, *Nașterea la români. Studiu etnografic*, București, 1892.
- Marian, *Înmormântarea* = S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*. București, Editura „Grai și Suflet–Cultura Națională”, 1895.
- Marian, *Tradiții* = S. Fl. Marian, *Tradiții populare române din Bucovina*, adunate de..., București, 1895.

- Marian, *Insectele* = S. Fl. Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor. Studiu folkloristic*, București, 1903.
- Marin, *Probleme ale sinonimiei* = Maria Marin, *Probleme ale sinonimiei într-un dicționar dialectal*, în „lucrările Primului Simpozion Internațional de Lingvistică” (București, 13–14 noiembrie, 2007), Edit. Universității din București, 2008.
- Marin–Mărgărit, *Glosar* = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Glosar dialectal Muntenia*, București, 1999.
- Marin–Mărgărit, *Graiuri* = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri românești din Ungaria*, București, 2005.
- MDA = *Micul dicționar academic*, I-II, București, 2001–2002.
- Doru Mihăescu, *Une version* = Doru Mihăescu, *Une version roumaine d’Hérodote au XVIIe siècle* (II), în „Revue des études sud-est européennes”, XVI, nr. 4, București, 1978.
- Mihăescu, *Alb.* = Haralambie Mihăescu, *Les éléments latins de la langue albanaise*, în „Revue des études sud-est européennes”, IV, 1–2, București, 1966.
- Mihăescu, *La romanité* = Haralambie Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l’Europe*, București, 1993.
- Mihăilă, *DLRV* = Gh. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*, București, 1974.
- Miron Pompiliu, *Graiul din Biharea* = Miron Pompiliu, *Graiul românesc din Biharea în Ungaria*, în „Convorbiri literare”, XX, 1887, nr. 12.
- Miron Pompiliu, *Românii din Biharea* = Miron Pompiliu, *Limbă, literatură și obiceiuri la românii din Biharea*, în „Șezătoarea”, VII, Fălțiceni, 1903, nr. 12.
- Miron, *Cantemirs Wortschatz* = Paul Miron, *Der Wortschatz Dimitrie Cantemirs*, Frankfurtam Main, 1978.
- Mistral, *Tresor* = Frédéric Mistral, *Lou tresor dóu Felibrige. Dictionnaire provençal-français*, I–II, Aix-en-Provence, 1978.
- NALR–Banat, *Date despre localit.* = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat. Date despre localități și informatori*, București, 1980.
- NALR–Banat = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, I–III, sub conducerea lui Petru Neiescu, de: Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, 1980–2000.
- NALR–Olt. = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, I–III, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de: Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, București, 1967–1974; IV–V, de: Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, București, 1980, 1984.
- Neagoe–Mărgărit, *Graiuri* = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei*, București, [2006].
- Novacovici, *Cuvinte bănățene* = Emilian Novacovici, *Cuvinte bănățene*, adunate de..., I–II, Oravița, 1925.
- PALW = *Petit atlas linguistique de la Wallonie*, vol. II, Liège, 1992.
- Panțu, *Plantele* = Zach. C. Panțu, *Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular botanic...*, București, 1906.
- Papahagi, *Basme* = Pericle Papahagi, *Basme aromâne și glosar*, București, 1905.
- Papahagi, *Megl.* = Pericle Papahagi, *Meglenoromânii. Studiu etnografico-filologic*. II. *Texte și glosar*, București, 1902.
- Papahagi, *Notițe* = Pericle Papahagi, *Notițe etimologice*, București, 1907.
- Papahagi, *Antologie* = Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922.

- Papahagi, *Maram*. = Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925.
- Papagheorghiu, *Paramitia* = Maria G. Papagheorghiu, *Paramitia*, Tessaloniki, 1984.
- Pașca, *Terminologia calului* = Ștefan Pașca, *Terminologia calului. Părțile corpului*, în DR, V, 1927–1928.
- Petit Larousse = *Le Petit Larousse*, en couleurs. Nouvelle édition, Paris, 1995.
- Petit Robert = Raul Robert, *Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1984.
- Petrovici, *Texte* = Emil Petrovici, *Texte dialectale*, culese de..., Suplement la ALR II, Sibiu–Leipzig, 1943.
- PEW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, 1905.
- Pfister, LEI = Max Pfister, *Lessico etimologico italiano*, Wiesbaden, 1984 și urm.
- Polizu = G. A. Polizu, *Vocabular româno-german...*, înavuțit și cores de G. Bariț, Brașov, 1857.
- Pușcariu, *Etimologii* = Sextil Pușcariu, *Etimologii*, în DR, IV, 1924–1926.
- Pușcariu, *Pe marginea cărților* = Sextil Pușcariu, *Pe marginea cărților*, în DR, IV, 1924–1926.
- Pușcariu, *Studii istr.* = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, III, București, 1929.
- Pușcariu, *Însemnările autorului* = S. Pușcariu, *Însemnările autorului de pe exemplarul propriu de lucru din „Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprachen. I. Das lateinische Element mit berücksichtigung aller romanischen Sprachen”* (Heidelberg Winter, 1905). Text stabilit de Dan Slușanschi. București, Editura Universității, 1995.
- Quicherat – Daveluy = L. Quicherat et A. Daveluy, *Dictionnaire latin-français...*, révisé, corrigé et augmenté par Émile Chatelain, Paris, 1922.
- Rădulescu, *Studii* = Mircea C. Rădulescu, *Studii de lingvistică istorică și comparativă*, București, 1981.
- REW = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, vierte Auflage, Heidelberg, 1968.
- Rizescu, *Pravila ritorului Lucaci* = I. Rizescu, *Aspecte ale lexicului Pravilei ritorului Lucaci. Din istoria vocabularului primelor texte juridice românești*, în LR, XIV, 1965, nr. 4.
- Rosetti, *ILR* = Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini și până în secolul al XVII-lea*, [București], 1968 (ediție definitivă: 1986).
- Rosetti-Cazacu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, București, 1961.
- Rusu, *Glosar* = Grigore Rusu, *Glosar dialectal din comuna Șieu-Măgheruș (Bistrița)*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I, [Cluj], 1960.
- Sala, *Glosariu* = Vasile Sala, *Glosariu din comitatul Bihor în Ungaria*, în „Revista critică-literară”, IV, Iași, 1896.
- Sandu-Timoc, *Cântece* = Cristea Sandu-Timoc, *Cântece bătrânești și doine*, București, 1967.
- Saramandu, 2007 = Nicolae Saramandu, *Aromâna vorbită în Dobrogea. Texte dialectale. Glosar*, București, 2007.
- Scriban = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939.
- Scurtu, *Termenii de înrudire* = Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, 1966.
- Sevastos, *Nunta* = Elena Sevastos, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic-comparativ*, București, 1889.

- Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului* = Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*. Ediția a II-a revăzută, de Damaschin Mioc, Timișoara, Editura Facla, 1981.
- Stoica de Hațeg, *Scrieri* = Nicolae Stoica de Hațeg, *Scrieri. Cronica Mehadiiei și a Băilor Herculane. Povești moșăști școlărilor rumânești. Varia*. Ediție întocmită de Damaschin Mioc și Costin Feneșan. Timișoara, Editura Facla, 1984.
- Șandru, *Probleme* = D. Șandru, *Probleme de dialectologie românească*, București, 2004.
- Șandru-Brânzeu, *Jina* = D. Șandru și F. Brânzeu, *Printre ciobanii din Jina* (II), în GS, VI, București, 1933–1934.
- Teaha, *Crișul Negru* = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crișului Negru*, București, 1961 (Academia Română, Institutul de Lingvistică).
- Teaha, *Texte Oaș* = Teofil Teaha, *Texte dialectale din Oaș*, în FD, VI, 1969.
- Teodorescu, *Poezii pop.* = G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*. Culegere de..., București, 1885.
- Teodorescu, *Cântece* = I. Teodorescu, *Cântece* auzite din Cotârğaș-Suceava, în „Șezătoarea”, II, Fălticeni, 1893.
- Teodorescu, *Glosar* = I. Teodorescu, *Glosar din munții Sucevei*, în „Șezătoarea”, V, Fălticeni, 1899.
- Texte Bistrița-Năsăud* = Maria Marin și Marilena Tiugan, *Bistrița-Năsăud. Texte dialectale și glosar*, București, 1987.
- Texte Dobrogea* = *Texte dialectale și glosar Dobrogea*, publicate de Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu, București, 1987.
- Tocilescu, *Mat. folk.* = Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice* culese și publicate... prin îngrijirea lui..., vol. I–II, București, 1900.
- Vaida, *Dialect sălăjan* = Vasile Vaida, *Material jargon de dialect sălăjan*, în „Tribuna”, Sibiu, 1890, nr. 366.
- Velican-Cosinschi = Marilena Velican-Cosinschi, *Considerații asupra lexicului graiului din Hărman (Brașov)*, în „Philologica”, II, [Craiova], 1972.
- Viciu, *Glosar* = Al. Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale...*, București, 1906.
- Viciu, *Suplement* = Al. Viciu, *Suplement la „Glosar de cuvinte dialectale”*, București, 1925.
- Weigand, *Aromunen* = G. Weigand, *Die Aromunen*, II, Leipzig, 1894.
- Weigand, *Banater Dialekt* = G. Weigand, *Der Banater Dialekt*, în „Jahresbericht...”, III, Leipzig, 1896.
- Weigand, *Körösch- und Marosch Dialekte* = G. Weigand, *Körösch- und Marosch Dialekte*, în „Jahresbericht...”, IV, Leipzig, 1897.
- Weigand, *Dialekte kleinen Walachei* = G. Weigand, *Die rumänischen Dialekte der kleinen Walachei, Serbiens und Bulgariens*, în „Jahresbericht...”, VII, Leipzig, 1900.
- Weigand, *Dialekte Moldau* = G. Weigand, *Die Dialekte der Moldau und Dobrudscha*, în „Jahresbericht...”, IX, Leipzig, 1902.
- Weigand, *Dialekte Bukow. und Bessarab.* = G. Weigand, *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig, 1904.
- Zamfir, *Morfologia verbului* = Dana-Mihaela Zamfir, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*.

MOTS HÉRITÉS DU LATIN DANS LES PARLERS ROUMAINS ACTUELS (IV)

RÉSUMÉ

On continue la recherche dialectale plus ample que nous avons menée dans les dernières années sur les mots régionaux hérités du latin.

En s'appuyant sur de nouvelles sources d'investigation, premièrement sur les cartes des atlas linguistiques régionaux, on examine la diffusion actuelle, au niveau dialectal panroman, des descendants du latin: lat. **alvea*, **albea* (= *alveum*) > roum. *albie* (fr. auge); lat. **bitta* (= *vitta*) > roum. *bată* (fr. bande, ceinture); lat. **capitare* (= *capio*, *-ere*) > roum. *căpăta* (fr. recueillir); lat. *colare/curare* > roum. *cura* (fr. curer, nettoyer); lat. *cursura* (< *curro*, *-ere*) > roum. *cursură* (fr. proéminence formée pendant la cuisson du pain); lat. *filix*, *-icis* > rom. *fêrece*, *fêrice* (fr. fougère); lat. *filiaster*, *-tri* > roum. *fiastru* (fr. beau-fils; gendre); lat. *fur*, *furis* > roum. *fur* (fr. voleur); lat. *fustis*, *-is* > roum. *fuște* (fr. tige d'oignon, queue d'ail); lat. **cavo*, *-onis* (< *cavo*, *-are*) > roum. *găun* (fr. creux, trou; guêpe); lat. *ilia*, *-ium* > roum. *iie* (fr. partie latérale inférieure du bas ventre); lat. *implanto*, *-are* > roum. *împlânta* (fr. implanter); lat. **ingrevicare* > roum. *îngreca* (fr. devenir enceinte); lat. **intenuo*, *-are* (< *tenuo* < *tenuis*) > roum. *înșina* (fr. soutenir à peine, être sur le point de s'écrouler); lat. *invitare* > roum. *înșina* (fr. inciter, provoquer); lat. *subvol(u)tare* (> *volvo*, *-ere*) > roum. *sovâlta* (fr. rouler, vautrer la pâte); lat. **subvolvicare* (> *subvolvere*) > roum. *sovâlca* (fr. enrouler, faire tourner la pâte).

Aux attestations connues s'ajoutent maintenant de nouvelles, récemment enregistrées dans les cartes des atlas linguistiques régionaux.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
Calea 13 Septembrie nr. 13, București